

3. BÖLÜM

STRABON'UN "GEOGRAPHIKA" SINA GÖRE ANADOLU'DAKİ BÖLGELER

Giriş

İnsanların yaşaması için elverişli koşullar taşıyan Anadolu, tarihin tüm dönemlerinde rengârenk bir yöresel kültür mozağini oluşturmasının yanı sıra farklı kültürel özelliklere sahip yörelere de ayrılmıştır. Bu yöreler, tarihsel süreç içinde giderek farklı etnik gurupların yaşadığı, farklı coğrafi adlar taşıyan bölgelere dönüşmüştür. Bu durumda, çok dinamik bir tarihsel geçmişi olan Anadolu'daki yer adlarının zaman içinde birçok kez değişikliğe uğramış olması doğaldır. Çünkü yer adlarının gerek öz gerekse biçimsel değişimi kesin bir kural olmamakla birlikte çoğu kez egemen halkın yaşadığı alan ve konuştuğu dil ile ilgili görülmektedir (Sevin, 2001:VII).

Tüm uygarlıklar, insanın var oluşu ile birlikte tarih öncesi çağlardan beri meydana gelen kültür birikimleri ve etkileşimleri sonucunda doğmuştur. Anadolu uygarlıkları, günümüzden tarih öncesinin en eski evrelerine kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Uygarlıkları dönemlere ayırarak bunların sadece bazılarını kabullenip diğerlerini görmezlikten gelmek de olanaksızdır. Bu nedenle Anadolu'nun kültürü ve tarihi ele alındığında, en eski çağlardan başlamak gerekir (Pekman, 2000:XI).

Günümüzde kalıntılarını gördüğümüz yıkıntılar o dönemlerde bayındır birer kent idi. Deniz kıyılarında yer alan kentler varlıklarını limanlara borçluydular. Kent çevresindeki verimli tarım alanlarında, bağcılık, zeytin, incir gibi tarım ürünleri yetiştirilmiş, şarap yapımı ve zeytinyağı ticareti, kerestecilik tarzı ticari faaliyetler yapılmıştır. Bazı kentler eğitim kuruluşlarıyla, garnizonlarıyla ön plana çıkmıştır. Böyle kentlere, bilim için başka bölgelerden öğrenciler gelmekte idi. Örneğin Amasyalı Strabon, bilim için Nysa (Sultanhisar) kentine yerleşmişti. Strabon'un gezgin bir coğrafyacı olmasında Aristodem'in etkisi büyüktü. Başka alanlardan da Ege ve Akdeniz limanlarına çeşitli tarım ve hayvancılık ürünleri, madenler getiriliyordu. Akdeniz Havzası'nda güçlü bir kent devleti olabilmenin ana koşullarından

biri deniz ticaretinde ön sırada yer almaktı. Donanması ve ticaret gemileri olan devletler, koloni özelliği kazanıyorlar ve bu sayede Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz kıyılarında yeni kentler kurma olanağına sahip oluyorlardı. Anadolu'da kentler arasında çoğu zaman egemenlik savaşları görülürken bazı kentlerin yakılmasına ve yok olmasına bazılarının da nüfusunun zorunlu olarak yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu insan kaynaklı huzursuzluklar yanında doğal afetlerin de neticesidir. Akarsular tarafından taşınan malzemenin körfezleri doldurmasıyla liman özelliğinin ortadan kalkması, körfezlerin bataklığa dönüşmesiyle malya gibi hastalıkların ortaya çıkması yanında depremler, kent devletlerini tahrip ederek insanların ölümüne yol açıyordu. Salgın hastalıklar, kıtlıklar da bir bölgenin nüfus yitirmesine, kentlerin haritadan silinmesine neden oluyordu (Güney, 2000: ss.5-6).

Uygarlıkların beşiği Mezopotamya ile özgür düşünce ve pozitif bilim felsefesini geliştiren eski Batı dünyası, daha genel bir deyişle Asya ile Avrupa arasında köprü görevini üstlenen Anadolu yarımadası, benzersiz konumu gereği binlerce yıldan beri değişik ırktan ulusların göç ve yerleşmelerine sahne olmuştur. Her gelen yeni göçmen kafilisi, burada zaman içinde yerli bir karakter kazanmış görünmektedir. Kökeni ve gelişi yönü ne olursa olsun, sonuçta bölgesel özellikleri ağır basan bu "Anadolu kültürü", kaynağını, yarımadanın kendine özgü jeopolitik özelliğinden almaktadır. Anadolu'ya gelen bütün topluluklar bir yanma potasında erimiş ve onun sonunda bugünkü Türkiye ortaya çıkmıştır (Sevin, 2001:VII).

Amaç

Anadolu, insanın tarih sahnesine çıktığı dönemlerden itibaren kesintisiz olarak nüfuslanma ve yerleşme sahalarına karşılık gelmektedir. Uygun coğrafi konumu, eski dünya karalarının birbirine en çok yaklaştığı alanda yer alması, sahip olduğu coğrafi avantajlar Anadolu'ya kendine has bir kültür oluşturması için imkân tanımıştır. Böyle olunca da Anadolu toprakları üzerinde çok sayıda medeniyet, imparatorluk, uygarlık ve devlet kurulmuştur. Her medeniyetin veya uygarlığın kendine has bir hâkimiyet alanı oluşmuştur. Bu hâkimiyet alanları bir diğerinden çeşitli unsurlarla ayrılmıştır. Öncelikle fiziki coğrafya şartlarının çevrelediği bu alanlarda sınır kavramı oluşmuş ve geçmişten günümüze her uygarlık kendi sınırlarını oluşturmuştur. Antik Çağ'da kurulan uygarlıkların sınırları, doğal çevre şartları tarafından belirlenmiş o dönemde var olan sınırlar 1941 yılında I. Coğrafya Kongresi'nde belirlenen Türkiye'nin yöre, bölüm ve bölge sınırlarına bir ölçüde benzerliği dikkat çekicidir. Bu çalışmanın amacı, ilk çağda Anadolu'da kurulan devletlerin egemenlik alanlarının ve sınırlarının bugünkü coğrafi bölgelerle uyumluluğunun ortaya konulması ve sorgulanmasıdır.

Yazar ve Eser Hakkında Kısa Bilgi

Ünlü coğrafyacı ve tarihçi Strabon M.Ö. 63 yılında Amasya'da doğmuştur. Varlıklı bir aileden olduğu için iyi bir öğrenim görmüştür. Amasya'dan ayrılıp Nil boyunca gezmiştir. Kendisi batıda Sardunya'ya, kuzeyde Karadeniz'den güneyde Etiyopya'nın sınırlarına kadar seyahat ettiğini söylemektedir. Bu gezintilerinde tarih, coğrafya, felsefe konularında çalışmış, bilgi toplamış ve eserlerini yazmıştır. Amasya'ya dönmüş ve hayatının geri kalan 26 – 27 yıllık kısmını "benim memleketim" dediği Amasya'da geçirmiştir. M.S. 26 yılında burada ölmüştür.

En ünlü eseri o dönemin bilgisine göre dünya coğrafyasını anlattığı *Geographika (Coğrafya)*'dir. Dünyanın ilk coğrafyacısı olarak da bilinen Strabon'un bu ünlü eseri birçok dile çevrilmiştir. Strabon'un yazdığı eser sadece bir coğrafya kitabı olmayıp, aynı zamanda miladın başlarındaki eski çağ dünyası hakkında bilgi veren bir ansiklopedi, bir tarihi coğrafya veya coğrafya felsefesi niteliğindedir. Prof. Dr. Adnan Pekman tarafından dilimize çevrilen 17 ciltlik "Geographika"nın XII, XIII ve XIV. Ciltleri, Anadolu'nun tarihi coğrafyası ile ilgilidir (Pekman, 2000).

Karakaş Özur'un (2015), "Strabo'nun Coğrafyası" adlı eserinde yazar ve eser hakkında daha detaylı bilgiler verilmektedir.

Anadolu'daki Yerleşmelerin Kuruluşunda Etkili Olan Coğrafi Faktörler

Türkiye'nin coğrafi potansiyeli ve ilk çağdaki taşınmış olduğu nüfus miktarının az olması, bunun karşısında kullanılmayan sahaların genişliği gibi nedenlerle Anadolu, M.Ö. 2000 yıllarında Hititlerin gelişine kadar süren dönemde çeşitli göç olaylarına sahne olmuştur. Bilindiği gibi Türkiye'nin coğrafi potansiyelinin yüksek olması nedeniyle hemen hemen bütün göç dalgaları, Anadolu'yu bir köprübaşı olarak ve diğer kıtalara gitmek için bir yol olarak kullanmamış aksine gelenler; Anadolu'ya yerleşmiştir. Böylece, Anadolu sadece geçip gidilen bir yol değil, yerleşilen yurt edilen, yöredeki kültürlerden etkilenen veya onların getirdikleri daha farklı kültürlerle birbirinden etkilenen toplulukların yaşadığı bir ülke haline gelmiştir (Tunçdilek, 1986: 17).

Yerleşmeler gelişimini, büyüklüğünü ve fonksiyonel özelliklerini önemli ölçüde doğal çevre şartlarına bağlı olarak kazanmışlardır. Yükselti, iklim, yer şekilleri, bakı, toprak, hidrografya gibi özellikler yerleşmelerin biçimi ve mekânın tercih sebebinde önemli rol oynamıştır. Genel bir tercih sebebi olarak iklimin ve vejetasyon süresinin uygunluğu, deniz, göl ve akarsu gibi bir hidrografik ünitenin bulunduğu, genellikle düşük yükselti kademesindeki ova tabanları gibi morfolojik üniteler yerleşme alanları olarak seçilmiştir. Arızalı ve yüksek bir topografyaya

sahip olan Anadolu'da arazinin derin vadilerle yarılması, yüksek eğimli orojenik kuşaklarda kısa mesafeler içerisinde yükselti şartlarının değişmesi gibi nedenlerle yerleşmelerin dağılışı ve nitelikleri çeşitlilik gösterdiği gibi farklı kültür ve medeniyetlerin doğuşuna da neden olmuştur. Bu açıdan fiziki şartlar hem sebep hem de sonuçtur. Doğal ortam şartları bileşenleri aynı zamanda söz konusu sahada yaşayan insan topluluklarının yerleşme dokusu ve mimari alışkanlıklarını, konut tipini, kültürel yapısını, yaşam tarzını, geleneklerini sosyo-psikolojik değerlerini belirleyen faktör olmuştur (Karadoğan, 2001).

Tunçdilek (1986)'e göre, Anadolu'da insan topluluklarının doğal çevreyi oluşturan faktörler ile kurdukları etkileşim her zaman olumlu sonuçlar vermiştir. Nitekim bu olumlu etkileşim içinde tarih boyunca yaşamın sürekliliğini kısıtlayacak herhangi bir olay cereyan etmemiştir. Türkiye'de yaşamış olan insan toplulukları bu coğrafi ortam içinde Anadolu'nun fiziki şartlarına uyabilecek bir yaşam düzeyini sürdürmüşlerdir. İster Anadolu'nun en eski yerli unsurları olsun, ister buraya daha sonra gelip yerleşmiş yabancı unsurlar olsun, tümü bu coğrafyadaki doğal şartlar ile zorunlu birtakım etkileşimlere girmişlerdir. Sonuçta Anadolu'yu yansıtan ve onun bütün özelliklerini içeren "Anadolu insanı" diyebileceğimiz tip meydana gelmiştir. Dolayısıyla da "Anadolu toplumlarını" meydana getirmişlerdir. Nitekim dört bin yıl evvel Anadolu'ya yerleşen Hititler İç Anadolu'da fiziki ortam şartları gereği konutlarını nasıl yapmışlarsa, Hititlerden 3000 yıl sonra Anadolu'ya yerleşen Türk boyları da seçtikleri konut tipi ile Hitit konut tipini benimsemişlerdir. Bazı şekiller dışında bu asimilasyon sürecinin gerçekte yürütücüsü coğrafi ortam şartları veya gücü olmuştur (Tunçdilek, 1986:XIX).

Yükselti, yerleşme alanlarını belirleyen veya kısıtlayan en önemli topoğrafik faktördür. Fakat yerleşme yerini sınırlayan yükselti değeri coğrafi kuşağa, iklimatik bölgeye, rölyefin genel yapısına, toprak şartlarına ve insanların ekonomi, görüş ve davranışlarına bağlı olarak bir yerden bir başka yere değişiklikler göstermektedir.

Yükseltinin az olduğu Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerindeki kıyı, delta ve çöküntü ovaları, örneğin Themiskyra (Çarşamba Ovası) ve Maiandros (Büyük Menderes Ovası), İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise ovalar ve alçak platolar söz konusu elverişli doğal ortam şartlarını bünyesinde bulduran alanlar olup olağanüstü bir durum olmadıkça tarih boyunca da insanların yaşam sahnesi olmuştur.

Ayrıca yükseltinin yanı sıra dağların uzanışına bağlı olarak özellikle Ege Denizi kıyılarında oluşmuş koy ve körfezler, ticaretin geliştiği çağlarda önemli liman kentlerinin kurulmasına neden olmuştur. Fakat doğal ortamın bozulmasıyla hızlanan erozyon süreci bu liman şehirlerinin yer aldığı körfezlerin alüvyonlarla dol-

ması ve bu kentlerin fonksiyonlarını kaybederek liman kenti özelliğini yitirmişlerdir. Efes, Milet, Tarsus gibi şehirler körfezlerin alüvyonlarla dolması sonucunda liman şehri olma özelliğini kaybetmişlerdir.

Doğu ve Batı dünyaları arasındaki eşsiz konuma uygun olarak Anadolu yarımadası eski çağlarda yoğun bir kara yolu trafiğine sahne olmuştu. Ülkenin engebeli topografik yapısı nedeniyle karayolları buna uymak zorunda kalmıştı. Binlerce yıldır uluslar, ordular, kültürler hep bu yolları izlemişler; bunlar da zaman içinde, daha çok siyasal gelişmelerle ilgili olarak ya daha fazla önem kazanmış ya da bir gün gelip eski önemini yitirmiştir (Sevin, 2001:4).

Yeryüzündeki kurak ve yarı kurak sahalarda yerleşmelerin dağılışı suyun varlığına bağlıdır. Ülkemizde de İç ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki yerleşmelere baktığımızda su kaynakları ile yerleşmelerin dağılışı arasında yakın bir bağ olduğu görülür. Örnek olarak Samosata'yı (Samsat) verebiliriz. Tarih boyunca da su kaynakları ve akarsular yerleşme alanlarının tespitinde ve uygarlıkların gelişmesinde etkili bir doğal ortam faktörü olmuştur. Nitekim tarımsal üretime geçişte sulamanın zorunluluğu ve suya bağlılık toplumları yeni arayışlara itmiş, hatta kültürel yaşamlarında bile derin izler bırakmıştır (Tunçdilek, 1986)

Yine aynı şekilde Anadolu toplumlarının doğadan yararlanmakta ve varlıklarını devam ettirebilmek için suya ne denli büyük bir ihtiyaç duyduklarını rahatlıkla anlayabiliriz. İnsanlar Anadolu'da tecrübelerle tanık oldukları iklimatik istikrarsızlığın farkına varıp sulama sistemlerini geliştirip birtakım önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle Ege ovalarından çoğu Anadolu'nun derin vadilerine kadar sulama imkânlarının olabildiği her yerde sulu tarım yaygınlaşmıştır. Sonraki dönemlerde dış dünyayla kurulan bağlantılar ve gelişen medeniyetler özellikle sulu tarımın yapılabildiği alanları geliştirmiştir. Örneğin Batı Anadolu'da kurulan Lydia ve Karia kentleri bu özellikleri gösterir.

Akarsu ve su kaynakları dışında kıyılar da tarih boyunca insanları kendine çekmiştir. Örneğin Batı Anadolu uygarlığına damgasını vurmuş olan İyonyalılar çok ilginçtir. Önceki uygarlıkların tersine yaşamlarını topraktan çok denizden sağlama yolunu seçen İyonlar "Polis" adını verdikleri hemen tüm kentlerini (Efes, Milet, Foça vb.) kıyılarda yaptılar ve Anadolu kıyı uygarlığına damgalarını vurdular. Bu kentlerin yapılışındaki amaç, doğu ve kuzeyden gelen ticaret yollarını kontrol etmek ve Akdeniz deniz ticaretine hâkim olmaktı. İyonların kuzeye doğru açılarak önce Marmara sonra da Karadeniz kıyılarında koloniler kurması, Doğu Karadeniz Bölgesi'ne kadar ulaşarak buradaki kent yerleşmelerinin de ilk mimarları olmuşlardır (Tunçdilek, 1986: ss.33-34).

Bitki örtüsü kaynakları özellikle ormanlar ve ağaç formasyonları, Prehistorik dönemlerde geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlayan insanlar için bir cazibe unsuru olmuştur. Antakya, Antalya ve Doğu Anadolu'daki Paleolitik yaşam sahalarının orman bakımından zengin alanlar civarında olduğu görülür. Ormanların bu çekici önemi daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Zira Asur medeniyetinin Anadolu'dan mübadele ettiği malların bir kısmını da orman ürünleri oluşturuyordu. Urartu'ların yerleşim sahası olan Doğu Anadolu'nun bu dönemde yoğun ormanlarla kaplı olduğunu görüyoruz. Zira Asurlular ile Urartuların bitmek tükenmek bilmeyen mücadelesini Asurlular aleyhine zorlaştıran faktörlerden birinin de yer şekillerinin yanı sıra yoğun ve sık ormanlar olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla Anadolu'nun ormansızlaşma sürecinin M.Ö 2000 yıllarına dayandığını görüyoruz (Tunçdilek, 1986: ss.23-24). Frigler, yaşadıkları bölgelerde orman örtüsünün yaygın olması nedeniyle konutlarını genellikle ağaç malzemelerden yapmışlardır. Tomruk ve kereste ülkenin en önemli gelir kaynağını oluşturmuştur. Büyük Menderes, Gediz ve Bakırçay havzalarında yerleşmiş olan Lidyalıların da ticaret ürünleri arasında Frigler gibi orman ürünlerinin yanı sıra zeytin ve meyveler de bulunmaktaydı.

Bütün bunlar Anadolu'nun ne denli iyi bir tarım ülkesi olmasının yanı sıra yine aynı şekilde buradaki doğal koşulların ne denli güvensiz olduğunu da açıklamaktadır. Hitit krallarının tanrılara yalvarış motifleri, ne derece gerçekçi olduklarını göstermekle beraber aynı şekilde Anadolu toplumlarının doğadan yararlanmak ve varlıklarını devam ettirebilmek için tarih boyunca büyük sıkıntılar çektiklerini ve zaman zaman mahrumiyetlere katlanmış olduklarını göstermektedir (Karadoğan, 2001). Bazen doğanın Anadolu insanına yaşattığı büyük yokluklara, kıtlıklara, kitle halindeki ölümlere rağmen Anadolu toplumlarının günümüze ulaşabilmiş olması, ülkemizin doğal yapısının pozitif yönde ve yeterli bir potansiyele sahip olduğu sonucunu ortaya koymaktadır

Uygun iklim koşulları, bereketli topraklar, zengin ormanlar ve maden kaynaklarının olması Anadolu'da yerleşmelerin kurulmasına en büyük etkidir. Halkların bu bereketli topraklara hızlı bir şekilde uyum göstermesi Batı Anadolu'nun ticarete konu olabilecek bir tarım olanağı bulmasına neden olmuştur.

1. Strabon'un Geographika'sına Göre Anadolu'daki Uygarlıklar

1.1. Karia Bölgesi

Karia Bölgesi, günümüzde Büyük Menderes depresyonu güneyindeki Menteşe yöresini kapsamaktadır. Genel olarak doğu ve güneydoğuda Phrygia ve Lykia kuzeyde Lydia ve Ionia bölgeleriyle komşudur; batı ve güneyi ise tümüyle Ege Denizi ile sınırlanmaktadır. Bölgenin kuzey sınırını Messogis (Aydın) dağları ve Maiandros (Büyük Menderes) ırmağını oluşturuyordu. Bu kuzey uç yöresinde sınırın zaman içinde değişikliklere uğradığı açıktır. Özellikle verimli Maiandros ovasının farklı topluluklar tarafından iskân edilmiş oluşu sınır konusunda tartışmaların doğmasına neden olmuştur. Örneğin Strabon'a göre "*Magnesiadan sonra yol Tralleis'e ulaşır. Messogis dağı solda ve yolun sağında Lydililer, Kariyalılar, İonililer, Miletoslular, Mysililer ve Magnesiadan tarafından işgal edilen Maiandros ırmağının ovası bulunur. Aynı tür topoğrafya Nyssa ve Antiokheia'ya değin devam eder*". Bu karışık etnik yapısına karşın, Lydia ile olan kuzeydeki sınırı en azından İ.Ö. IV. yüzyıla değin Messogis dağlarının belirlemiş olduğu söylenebilir. Nitekim Ksenophon Maiandros kıyısındaki Tralleis'ten (Aydın) "Karia Tralleisi" olarak söz etmektedir. Ancak Diodoros ve Strabon sınırın Maiandros tarafından çizildiği görüşündedirler (Sevin, 2001:105).

Karia Anadolu'nun güneybatısında yer alır. Karia Bölgesi'nin batı kıyılarındaki derin körfezler oluşmuştur. Bu kıyıları koylar, körfezler, yarımadalar ve adalar karakterize eder. Ege Denizindeki İstanköy ve Kalimnos gibi adalar Bodrum yarımadasının devamıdır. Karia'nın en önemli engebelerini Latmos (Beşparmak), Kadmos (Bozdağ) ve Salbakos (Babadağ) dağları oluşturur. Karia'nın kuzey sınırı çizen, Maiandros ve güneyden birçok kol (Çine çayı, Akçay) önemli akarsularıdır. Ana ırmağın ve yan kolların vadilerinin tabanlarındaki alüvyal topraklar çok verimli idi ve tarım Karia'ya büyük bir zenginlik ve refah sağlıyordu (Şekil 1).

Batıdaki çok girintili çıkıntılı kıyı şeridi ile doğudaki dağlık kesimden oluşan bölgenin eski çağlardaki ekonomisi büyük çapta tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Dağ kütleleri arasına girmiş alüvyonlu vadiler ile yüksek platolarda daha çok tahıl tarımı yapılmaktaydı. Alabanda (Araphisar) yöresinde tahıl ilaçlamada kullanılan bir tür kükürt çıkarılmaktaydı. Karia'nın en önemli ürünleri zeytin ve incir idi. Karia'nın zeytinleri ve zeytinyağı, Ege dünyasında büyük ün kazanmıştı. Karia'nın zeytinyağı Miletos limanından Atina ve Mısır'a gönderiliyordu. Karia'nın dağlık yörelerinde ekilebilir alanlar son derece sınırlıydı. Deniz kıyılarındaki geniş ekim alanları oluşmamıştı. Lassos halkı yalnızca balıkçılık ve sünger avcılığı yapabiliyordu. Halikarnassos (Bodrum) çevresinde sınırlı da olsa verimli tarım

alanları bulunmaktaydı. Bölgede arıcılığında önemli bir yeri vardı. Karia balı İ.Ö. III. Yüzyılda deniz yoluyla Mısır'a gönderilmekteydi. Karia'nın kıyı kesiminde balıkçılık önemli bir rol oynamaktaydı. Karia bölgesinin doğal zenginlikleri arasında mermer başta geliyordu (Sevin, 2001:131).

Karia bir köyler ülkesiydi. Karia'nın Ege kıyılarında ve iç kesimlerinde büyüklü küçüklü birçok kenti vardı: Batı kıyı şeridinde lassos, Halikarnasos (Bodrum), Knidos, Keramos, iç kesimde Mylasa (Milas), Labranda, Alinda (Karpuzlu), Alabanda (Araphisar), Keramos (Ören) ile Maiandros vadisinde, Tralles (Aydın), Aphrodisias (Geyre) bölgenin en önemli merkezleriydi (Güney, 2000: ss.135-154). Karia ve diğer tüm bölgelerdeki yer adları Umar (1993) ve Sevin (2001) ve Güney (2000-2001)'den yararlanılarak yazılmıştır.

1.2. Lydia Bölgesi

Lydia Bölgesi, günümüzde yaklaşık olarak İzmir ilinin doğusu, Manisa ilinin büyük bir bölümü, Kütahya ve Uşak illerinin batı uçlarını kapsıyordu. Bölge, adını Hint-Avrupa kökenli Lydler'den almıştır. Lydialıların Anadolu'ya, Tunç Çağı'nın sonlarına doğru, Phrygler ile aynı zamanda geldiklerini söylerler. Kimileri de Lydia ile Hititlerin dili arasında bir ilişki olduğunu ve bu halkın Batı Anadolu'ya İ.Ö. II. Binyılın başlarında doğudan gelip yerleşmiş olabileceklerini savunurlar (Sevin, 2001:175).

Klasik Lydia genel olarak, kuzeyde Mysia, doğuda Phrygia, güneyde Karia ve batıda da Aiolis ve İonia bölgeleriyle komşudur. Bu genel şemaya karşılık daha kesin sınırların saptanması ise bu denli kolay değildir. Bölgenin kuzeyinde, Mysia ile olan sınırını Kaikos (Bakırçay), Temnos (Demirci) ve Dindymos (Murat) dağları belirlemekteydi. Ancak bu dağların güneyinde, günümüzde Manisa iline bağlı Kula ve Selendi ilçelerinin yer aldığı volkanik Katakakaumene (Yanık Ülke) yöresinin hem Lydia ve hem de Mysialılar'ın ortaklaşa paylaştıkları bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Sözelimi Strabon "Katakakaumene'yi kimileri Mysia'da, kimileri de Maionia'da kabul ederler" diyerek bu duruma değinmektedir. Lydia'nın kuzeydoğusunda, Katakakaumene'nin de kuzeyinde *Maionia yöresi* uzanmaktadır. Buna göre Maionia batıda Gygaia gölünün kuzeydoğusundaki Daldis'ten, doğuda Mysia, Phrygia ve Lydia bölgeleri arasındaki bir sınır kenti olarak anılan Kadoi'ye (Gediz) değin uzanan geniş bir alana yayılmaktadır (Sevin, 2001:177).

Şekil 1. Mysia, Lydia ve Karia Bölgeleri

Lydia Bölgesi'nin güney sınırını Messogis (Aydın) Dağları ve Maiandros (Büyük Menderes) Irmağı oluşturuyordu. Lydia Krallığı döneminde ve İ.Ö. V. yüzyılın sonlarından İ.Ö. IV yüzyıla değin geçen sürede sınır Messogis Dağları tarafından çizilmişti. Messogis silsilesinin güney eteği ile Maiandros Irmağı arasında kalan yörede kurulmuş kentler Ptolemaios'ta da Karia'ya dâhil olarak sayılmışlardır. Buna karşılık, *Diodoros* ve *Strabon* sınırın Maiandros tarafından belirlendiği

görüşündedirler. Bölgenin doğu ve güneydoğu sınırlarının saptanması oldukça sorunludur. Strabon “güneye doğru Toroslar’a kadar uzanan kısımlar o denli iç içe girmişlerdir ki, Phrygialılar, Karialılar, Lydialılar ve Mysialılar birbirlerine karıştıklarından beri, bunları ayırt etmek zordur” diyerek bu önemli soruna dikkat çekmiştir. Bu iki bölge arasındaki sınırın Sindros (Banaz) Çayı vadisi yöresinde olduğu söylenebilir (Şekil 1).

Kuzeybatıda Aiolis ve Mysia ile sınırı Akhisar Ovası’nın batı ucundaki Aspor-dene (Yunt) Dağı (1084m), batıda ise Sardene (Dumanlı) Dağı belirlemiş olmalıdır. Buradan güneye doğru Manisa-Kemalpaşa ve Torbalı hattı Aiolis ve Ionia ile sınırı çizmekteydi. Özellikle Ionia ile sınırının, Kemalpaşa ve Bornova ovalarını birbirinden ayıran Belkahve eşiğinden (260 m.) geçtiği anlaşılmaktadır (Sevin, 2001:178).

Bölgenin kuzey sınırını belirleyen Temnos (Demirci) Dağı (1801 m.) Ma-kestos (Susurluk) ve Kaikos (Bakırçay) ırmaklarının kaynağını oluşturur. Güneyde, doğu-batı doğrultusunda 100 km. kadar uzanan, bölgenin en yüksek silsilesi (2160 m.) Tmolos (Bozdağlar) uzanır. Kaystros (Küçük Menderes), Paktolos (Sart Çayı) ve Kogamos (Alaşehir suyu) ırmaklarının kaynaklandığı ve önceleri Timo-los denen bu dağ zinciri, Hermos ve Kaystros vadilerini birbirinden ayırır. Aynı zamanda Ege Bölgesi’nin de en yüksek engebese durumundaki, şaraplarıyla ünlü Tmolos’un adı Homeros’ta “karlı” sıfatıyla geçmektedir. Kuzeybatı uçta, Pergamon yöresindeki, kayalık ve çıplak Aspor-dene (Yunt) Dağı (1084 m) yer alır (Sevin, 2001:179).

Lydia Bölgesi akarsu ağı bakımından zengindir. Bizans döneminde Maino-mentos da denen Hermos (Gediz), ve kolları ile Kaystros (Küçük Menderes) önem-lileridir. Lydia’nın en ünlü gölü Koloe denen Gygaia (Marmara) gölüdür.

Lydia doğal kaynaklar yönünden oldukça zengin bir bölgeydi. Bu zenginlik-lerin başında ise altın madenleri gelmekteydi. Hermos’un kollarından biri olan Paktolos çayından çıkarılan bu altın ilk kez İ.Ö. VII. yüzyılın erken dönemlerinde üretilmeye başlamıştı. Tmolos’tan çıkıp Sardes’in içinden akan bu küçük çayın kı-yısına kurulan rafinerilerde, cevherlerden elde edilen altın çok zengindi ve Lydia Krallığı’nın büyük ün kazanmasında en önemli rolü oynamıştı. Tmolos dağından, altının yanında, gümüş bakır, boya yapımında kullanılan arsenik ile ilaç, kozme-tik ve sentetik boya yapımında yararlanılan antimuan da çıkartılıyordu. Bölgenin en önemli maden zenginliklerinden biri de Kaystros vadisinin doğu yakasındaki Kilbiani denen ovadaki zencefre ve civa madeniydi.

Akdeniz ikliminin egemen olduğu Lydia bölgesinde özellikle Hermon Kays-tros ve Hyllos ırmaklarının vadileri tarımsal yönden oldukça zengindir. Zeytin, incir ve üzüm bu vadilerin en önde gelen ürünleri arasındaydı. Bunların yanında,

ip yapımında kullanılan kendir de en çok yetiştirilen ürünlerden biriydi. Anlaşılabacağı üzere bölgede seracılık oldukça iyi düzeydeydi. Tmolos dağlarında, ayrıca kestane, ceviz, elma gibi meyve ağaçlarının yanında, parfüm ve krem yapımında kullanılan safran da yetişmekteydi. Lydiada hayvancılığın önemli bir yeri vardı. Antik dönemde uçsuz bucaksız otlaklarla kaplı olan ovalarda bol sayıda hayvan yetiştiriliyordu. Sözelimi Kilbiani ovası dayanıklı ve hızlı atların yetiştirildiği yörelerin başında geliyordu (Sevin, 2001:189-190).

Lydia'nın doğudaki en ünlü kenti Philadelphia (Alaşehir) idi. Magnesia (Manisa), Thyateira (Akhisar), Attaleia (Şelçikli), Gordos (Gördes), Nymphaion (Nif-Kemalpaşa) Tralles (Aydın), Silandos (Kara Selendi) ve Dioshieron (Birgi) bölgenin diğer merkezleriydi.

Toprağın fazla verimli olmadığı Katakekaumene gibi yörelerde halk özellikle hayvancılığa yönelmiştir. Koyun yünlerinin boyanmasını ilk kez Sardisli'lerin bulduğuna inanılmaktadır. Orta ve Güney Anadolu'dan gelip Ege kıyılarına ulaşan tarihi yolların üzerinde yer alan Lydiada ticaretin apayrı bir yeri olmalıydı. Nitekim ticaret hayatına yepyeni bir düzen getiren ve modern ekonomisinin temellerini atan insanlar Lydialılardır. Değiş tokuş sistemine karşılık ilk kez parayı bulanlar ve ilk dükkân sahibi olanlar yine onlardır (Sevin, 2001:191).

1.3. Mysia Bölgesi

Antik çağda Anadolu'nun kuzey batısına Mysia denilmekteydi. Bölge kuzeyde Marmara Denizi (Propontis), kuzeydoğuda Çanakkale Boğazı (Hellespontos), batıda Ege Denizi (Troyas ve Aiolis), doğuda Bithynia ve Phrighia, güneyde Lydia ile sınırlandırılmaktaydı.

Mysia Bölgesi günümüzde yaklaşık olarak Balıkesir ilinin tümünü, Manisa ilinin kuzey, İzmir ilinin kuzeybatı, Bursa ilinin güneybatı Kütahya ilinin batı ve Çanakkale ilinin de doğu uç bölümünü kapsıyordu (Sevin, 2001:43). Mysia, siyasal olmaktan çok, Aiolis, Troas, Pergamon yöresini kapsayan bir coğrafi bölge konumundaydı.

Mysia bölgesi iki bölümden oluşmaktaydı:

1. Kuzeyde Olympos dağı (Uludağ) çevresine Mysia Minor (Küçük Mysia).
2. Güneyde Kaikos (Bakırçay) çayı havzası ve çevresi Mysia Major (Büyük Mysia) Makestos çayı vadisi ve Simav gölü havzası *Abbaitis* adıyla anılıyordu. Bu iki yöre arasında da *Abrettene* adı verilen yöre yer almaktaydı. Günümüzdeki Bergama ile Bakırçay havzasının kuzey kesimine *Teuthrania* adı verilmişti.

Mysia ve doğusundaki Phrygia arasındaki doğal sınır Olympos Dağı'nın (Uludağ) güneyinden başlayarak Dağardı bölgesi ve Eğrigöz dağları boyunca Kütahya'nın Gediz ilçesi yakınındaki Şaphane dağına uzanır. Eski çağda Gediz (Kadoi) bazen Mysia, bazen de Phrygia'ya dahil edilen bir sınır kenti durumundaydı. Mysia bölgesi ve güneyindeki Lydia arasındaki doğal sınırın, batıdan doğuya doğru Bakırçay, Demirci dağları ile Murat dağı oluşturur. Kuzeyde sınırı pek açık olmamakla birlikte batıda Aisepos (Gönen) çayından, doğuda Rhyndakos (Adırnaz/Orhaneli çayı) ve Olympos (Uludağ) doğru uzanan Propontis (Marmara denizi) kıyıları çizilmekteydi. Olympos'un kuzeyi Bithynia, güneyi ise Mysia'ya aitti (Sevin, 2001:45).

Ülkenin kapladığı tüm alan Strabon tarafından şu şekilde açıklanır: Mysia iç kısımda Olympene'den Pergamene'ye ve Kaikos adını taşıyan ovaya kadar bir alanı kaplar ve bu nedenle İda dağı ile Katakekaumene arasında uzanır. Bu açıklamaya göre kuzey doğuda Uludağ'ın güneyinden güneybatıdan Bakırçay ovasına; kuzeybatıda ise Gönen çayı ile Kazdağı güneyinden Kula kadar uzanan kesim Mysia'yı oluşturmaktadır. Mysia bölgesi kendi içinde Çeşitli yörelere bölünmüştü. Bunlardan üçü, kuzeyden güneye doğru, Apolloniatis (Apolyont-Ulubat) gölü ile Simav gölü arasında uzanıyordu. Dağlık bir yapıya sahip olan bu yöreler, bölgenin en doğu ucunda, Phrygia sınırındadırlar: Bunlardan *Olympene*, adını hemen kuzeyindeki Olympos Dağı'ndan alır; Yukarı Makestos vadisi ve Simav gölü havzası ile olasılıkla daha da güneyi ise büyük çapta, adını Mys oymağı Abbaitler'den alan *Abbaitis* yöresini kapsar; bu ikisi arasında da *Abrettene* uzanmaktadır (Sevin, 2001:46).

Mysia Bölgesi içindeki yörelerden biri olan *Teuthraina* ise daha batıda Pergamon ve Kaikos Çayının kuzey kesimini kapsamaktadır. Bunun güneydoğusunda, bugün içinde Soma ve Kırkağaç'ın bulunduğu yöre ise *Indeipedion* adını taşıyordu. İlk kez Phrygler'in yerleştiği Mysia bölgesinin Propontis'e (Marmara Denizi) yakın olan kuzey kesimi, Roma döneminden önce Phrygia ad Hellespontum yani Hellespontos Phrygiası olarak tanımlanmaktaydı (Sevin, 2001:47).

Mysia'lılar çok savaşçı, gözü pek bir halktı. Bu özellikleri nedeniyle çeşitli devletlerin ordularında görev almışlardı. Kabile özelliklerini yeni yurtları Anadolu'ya göç ettikten sonra da uzun zaman korudular (Sevin, 2001:45-46)

Mysia'nın başlıca kentleri şunlardı: Pergamon (Bergama), Kyzikos (Belkıs), Apollonia (Asartepe), Daskyleion (Ergili-Hisartepe), Artake (Erdek), Metopolis (Melde), Pagai (Biga), Adramyttion (Edremit), Artamia (Gönen), Hadrianoutherai (Balıkesir)'dir.

Kentler arasında en ünlüsü Pergamon idi. İ.Ö. III. yüzyılın ortalarından İ.Ö. II. yüzyılın ortalarına değin büyük bir krallığa başkentlik yapmıştı (Şekil 1).

Mysiada ormancılık önemli bir gelir kaynağıydı. Göknar ve meşe ormanlarından sağlanan tomruklar tersanelerde gemi yapımında kullanılıyordu. Mysia gemileri Akdeniz havzasında, Balkanlarda ve Karadeniz havzasında büyük bir üne sahipti (Güney, 2000:50).

Mysia bölgesinin ormanlarının bir başka zenginliği sakız idi. Katran ağacından da tıpta kullanılan terebentin yağı sağlanıyordu. Pergamon'un kuzeyindeki dağlardan çıkarılan bakır çıkarılıyordu. Mysia bakırı bölgede değerlendirildiği gibi, dış satımı yapılıyor ve böylece, cevher ticareti, halkın yaşam düzeyini yükseltiyordu.

Verimli ovalar tarım yapılmasını sağlıyor, Propontis'in güney kıyısı boyunca uzanan ve ticari merkezi Kyzikos olan büyük ova, tahıl her tür meyve ve özellikle de üzüm ve yağları açısından son derece bereketliydi. Dağlar ve yaylalardaki ot varlığı hayvancılığı teşvik ediyordu. Mysia bölgesinin maden zenginlikleri arasında Bergama'nın kuzeyindeki (Sevin, 2001:47-55).

1.4. Thrakia Bölgesi

Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki bölümüne "Trakya" denir. Bu yarımada Güneydoğu Avrupa'nın Asya'ya en çok sokulan bölümüdür ve Anadolu'dan İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı ile ayrılır.

Thrakia Bölgesi geniş anlamıyla doğuda Karadeniz'den batıda Vardar ırmağına, kuzeyde Tuna'dan güneyde Ege denizine değin uzanan geniş bir alana yayılıyordu. Günümüzde Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illerinin tümünü, İstanbul ilinin tüm Avrupa yakasını, Çanakkale ilinin de Gelibolu Yarımadasındaki bölümünü kapsıyordu. Bölge adını Hint-Avrupa kökenli Thraklar'dan almıştır. Antik kaynaklara göre çeşitli boylardan oluşan bu halkın Haimos (Balkanlar) ve Rhodope (Rodop) dağlarında yaşayan kesimi savaşçı ve ilkeldi. Strabon'a göre sayıları 22'yi bulan pek çok boy ve oymak etrafında kümelenen Thraklar tümüyle köylerde ve mezralarda yaşamaktaydılar (Sevin, 2001:15).

Geniş bir alana yayılmış olan Thrakia doğuda Pontos Euksinos (Karadeniz), Bosporos Thrakios (İstanbul Boğazı) ve Propontis (Marmara denizi), kuzeyde ve batıda Istros (Tuna) ve Aksios (Vardar) ırmakları, güneyde de Ege denizi ve Hellespontos (Çanakkale Boğazı) ile sınırlıdır. Yörenin doğu uçtaki en önemli kenti, 330 yılından sonra Constantinopolis adını alacak Byzantion'dur (İstanbul). Diğer önemli yerleşmeleri ise Kallipolis (Gelibolu), Elaussa (Alçıtepe), Salmydessos (Kıyıköy) ve Arisbos (Barbaros kasabası yakınlarındaki antik kent)'dur (Şekil 2).

Şekil 2. Thrakia ve Bithinia Bölgeleri

Thrakia özellikle değerli madenler, demir ve bakır bakımından zengin bir bölgeydi. Altın ve gümüş Makedoniadaki Pangaion dağında, güneyde Ege denizinde bir ada olan Thasos'ta (Taşoz) ve yine Makedoniadaki Bermion dağında üretilmekteydi. Hiçbir antik kaynak tarafından doğrulanmamakla beraber, Plinius Hebros ırmağının alüvyonlarından altın elde edildiği yazılır. Istrancalar kurşun ve çinko madenlerine sahipti. Ayrıca, Hebros gibi bazı ırmakların alüvyonlarında altın tozu elde ediliyordu (Sevin, 2001:18-26).

Bulgarlar, Balkanlar ile Rodoplar arasında kalan antik Trakya'nın kuzey kesimini oluşturan ve ortasında Filibe kentinin yer aldığı Meriç havzasına "Trakya Havzası" adını verirler.

Trakya, yeryüzü şekilleri bakımından kuzey ve güneyde dağlar ve merkezi bölümde ise Ergene havzası yer alır. Kuzeyde Karadeniz kıyısı boyunca uzanan Mons Asticus (Yıldız) ve güneyde Marmara denizi kıyısında kutsal dağ anlamında Hieron Oros (Ganos) dağları yer alır.

Meriç (Hebros), Tunca (Tonzos), Arda (Ardeskos) çayları Bulgaristan'dan kaynaklarını alırlar. Arda Çayı, doğduktan sonra Yunanistan arazisinden geçer ve diğer iki çayla Edirne'de birleşir, Meriç'in Türkiye'deki en önemli kolu Ergene (Agrianes) çayını da alarak Ege Denizine dökülür.

İlk Trak yerleşmeleri Tuna, Karadeniz, Ege Denizi arasında İ.Ö. 2000 yıllarında ortaya çıkmıştır. Rodopların, Balkanların zengin ormanları kereste gereksinmesini karşılıyor, Meriç havzasının verimli topraklarında tarım yapılabiliyor, yaz yağmurlarıyla beslenen platolarda hayvan sürüleri otlatılıyordu. Trakya, altın ve gümüş madenleri (Pangaion) açısından zengin sayılıyordu (Güney, 2000).

Byzantion da Yunan kolonileri arasında önemli yer tutmaktaydı. İstanbul Boğazı kıyılarında Bosporos, Propontis (Marmara Denizi) Yunan kolonizasyonu açısından önemli tarihsel olaylara sahne oldu.

1.5. Bithynia Bölgesi

Bithynia Bölgesi, günümüzde İstanbul ilinin tüm Anadolu yakasını, Kocaeli, Adapazarı, Bolu illerinin tümünü, Zonguldak ilinin batı yarısını, Bilecik ve Bursa illerinin daha çok kuzey kesimlerini kapsıyordu. Bölge adını Küçük Asia'ya Trakya ve Boğazlar üzerinden girmiş bir Thrak boyu olan Bithynler'den adını almıştır (Sevin, 2001:29).

Bithynia, doğuda Paphlagonia, güneyde Phrygia ve Galatia, batıda ise Mysia bölgeleriyle komşudur; kuzeyini Pontos Euxinos'un (Karadeniz) kapladığı bölgeyi, batıda kuzeyden-güneye doğru Bosporos Thrakios (İstanbul Boğazı), Propontis (Marmara denizi) ve Phryndakos (Adırnaz, Orhaneli çayı) ile Olympos (Uludağ), doğuda ise Billaios (Filyos) çayı sınırlar. En eski yerleşim yerlerinin Karadeniz, İstanbul Boğazı ve İzmit Körfezi tarafından çevrili olduğu, doğuda da Sakarya'ya kadar uzandığı anlaşılan bölge, sonraları güney, güneydoğu ve doğuya doğru genişlemiştir. Erken dönemde daha dar bir alana yayılmış olsa bile, sonraları ve özellikle İ.Ö. V. Yüzyılın sonlarından başlayarak, çoğu antik coğrafyacının sözünü ettiği Mariandyni yöresinin de dahil olmasıyla Bithynia'nın doğu sınırının Paphlagonia'nın başladığı Billaios (Filyos) ve Parthenios (Bartın) çaylarına değin uzandığı anlaşılmaktadır (Şekil 2).

Bölgenin güneydeki sınırını, Sangarios (Sakarya) ırmağının güneybatı ucundan başlayıp doğu-batı yönünde uzanan Sündiken dağları belirler. Ancak bu kesimde kesin bir sınır çizgisinden söz edilemez. Strabon, Phrygia Epiktetos bölgesinin Askania (İznik) gölünün doğusuna değin uzandığını, hatta bir güney Bithynia kenti olan Modrene'nin (Mudurnu) bile bölge içinde yer aldığına işaret etmektedir.

Bithynia Bölgesi içinde, çeşitli Thrak boylarınca yerleşildiği için bu boylara göre adlandırılan birtakım yöreler bulunuyordu. Söz gelimi Kocaeli Yarımadası'na *Thymi*, Sangarios'tan Herakleia Pontika'ya değin uzanan kesime *Mariandyni* ve son olarak Artynia (Apolyont/Ulubat) kuzeyinden Prousa'ya (Bursa) kadar uzanan araziye de *Mygdonis* denmekteydi.

Bölgenin kuzeybatı kesimindeki en ünlü kenti Prousa (Bursa)'dır. Kios'un doğusunda Askania gölünün doğu kıyısı üzerindeki Nikaia (İznik), Bithynia Krallığının başkenti ve Roma İmparatorluğu döneminde yalnızca bölgenin değil Küçük Asia'nın en büyük metropollerinden biriydi (Sevin, 2001: ss.31-36).

Güneyde Olympos Dağı etekleriyle kuzeyde Thyni ve Mariandyni yöreleri orman açısından oldukça zengin olduğundan orman ürünleri bölge ekonomisinde önemli bir yer tutuyordu. Kerestenin yanında bölgenin doğal kaynakları arasında her tür tahıl, sebze, şarap, peynir ve susam sayılabilir. Sophon (Sapanca) gölünün hemen doğusu mermer ve kereste yönünden çok zengindir (Sevin, 2001:41).

1.6. Phrygia Bölgesi

Phrygia Bölgesi günümüzde, yaklaşık olarak Ankara, Afyonkarahisar ve Eskişehir illerinin tümünü; Konya, Isparta ve Burdur illerinin kuzey, Kütahya ilinin ise batı bölümünü kapsıyordu. Bölge adını Küçük Asia'ya Thrakia ve Boğazlar üzerinden girmiş bir Thrak boyu olan Phrygler'den almıştır (Sevin, 2001:193).

Klasik Phrygia genel olarak, doğuda Kappadokia, sonraları Galatia; güneyde Lykaonia, Pisidia bölgeleri, Kabalis, Milyas ve Kibyrtis yöreleri; batıda Mysia, Lydia, Karia; kuzeyde de Bithynia ve Paphlagonia bölgeleriyle komşudur. Kolaylıkla çizilebilen bu genel şemaya karşılık, bölgenin kesin sınırlarını saptamak oldukça güçtür (Şekil 3).

Zaman içinde çeşitli bölümlere ayrılan bu bölgenin, daha güney ve doğudaki geniş bölümünü oluşturan ve içinde adı efsaneleşmiş kral Midas'ın yaşadığı "Büyük Phrygia" denen kısmı, Orta Anadolu platosunun önemli bir kesimini kapsıyordu. Bu bölgenin kuzeydoğusu, sonraları Pontos adını alacak olan Pontos Kappadokiası ile sınırını Halys ırmağı belirlemiştir. Güneydoğuda, bugünkü Aksaray (Garsaura) yöresinin bazen *Phrygia Garsauritis* olarak anılmış olmasına karşın, bu yöredeki sınırın esas olarak Tatta (Tuz Gölü)'nin güney kıyıları boyunca uzadığı söylenebilir. Bölgenin güneybatıdaki sınırını Salbakos (Abadağ) çevresi oluşturuyordu. Bunun batısında Karia, güneyinde ise Lydialılar, Pisidialılar, Solymoslular ve sonraları Yunanlılar gibi karışık bir nüfusun yaşadığı *Kibyrtis yöresi* uzanıyordu. Kibyrtis büyük çapta Milyas ve Kabalis yörelerini kapsamaktaydı. Bu son iki yöre ise *Büyük Phrygia*, Lykia ve Pisidia bölgeleri arasında yer alıyordu (Sevin, 2001:196).

Kuzeyde Askania (Burdur) gölünün kuzeyine ve Büyük Phrygia'daki Apameia (Dinar) kenti topraklarına; doğuda, Pisidia'ya dahil edilen Sagalassos, Kremna ve Ariassos kentlerine; güneyde ise Lykia'ya komşu olduğu Elmalı ovasına kadar uzanıyordu. Batıda uçta sınırı Lysis (Erençay/Bozçay) ve Askania (Burdur gölü) oluşturuyordu. Bunun ötesindeki topraklar ise *Kabalis'e* dahildi. Doğuda Milyas'tan batıda Karia'ya kadar uzanan Kabaalis, yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere, sonraları Kibyra'nın başını çektiği Tetrapolis'in büyük bölümünü kapsıyordu. Merkezi İndos (Dalaman) çayının yukarı çığırındaki Acıpayam-Tefenni ovaları ile

Göhlisar gölü civarında yer alan bu yöre Massikytos'un (Akdağ 3024 m.) kuzeyindeydi. Kuzeydeki sınırın, doğu batı yönünde uzanan Sündiken dağlarının (1787 m.) çizdiği söylenebilir. Batıda Mysia, Lydia, Karia ve Bithynia bölgeleriyle sınırın belirlenmesi ise oldukça sorunludur (Sevin, 2001:197).

Bölge kendi içinde kimi yörelere ayrılıyordu. Güneybatıda, Göller Yöresi'nin kuzey keminde, Holmi ile Tyriaion arasında uzanan vadi *Phrygia Paroreios* adını taşıyordu. Batı Toroslar sisteminin bir elemanı olan Sultan dağları (2520 m.) ile biraz daha kuzeydeki Emir dağı (2241 m.) arasında uzanan bu yüksek vadi güneybatıdaki Pisidia bölgesiyle sınırı oluşturuyordu. Phrygia'nın kuzeybatıdaki bir diğer kesimine *Küçük Phrygia* ya da *Phrygia Epiktetos* denmekteydi. Bithynia ve Mysia bölgeleri arasında sınır anlaşmazlıklarına neden olan aslında kısmen Mysia ve kısmen de Bithynia'nın parçası durumundaki Phrygia Epiktetos anlam olarak "kazanılmış fethedilmiş Phrygia" anlamına gelmektedir. Yörenin kentleri arasında sayılan Aizanoi (Çavdarhisar), Nakoleia (Seyitgazi), Kotiaion (Kütahya) ve Dorylaion (Eskişehir-Şarhöyük)'dan yola çıkarak bu yörenin bugünkü Kütahya ilinin güneyinden, kuzeyde İznik Gölü'ne kuzeydoğuda da Mudurnu ve hatta Gered'e kadar uzanan bir alandır. *Phrygia Pakatiane* ülkenin batı sınırında, kuzey-güney yönlerinde uzanan bir yöreydi; Hierapolis (Pamukkale), Laodikeia (Eskihisar), Klossai (Honaz höyüğü), Aizanoi (Çavdarhisar), Kadoi (Gediz) ve eskiden Mysia sınırları içinde kalan Ankyra (Ankara) buraya dahil kentlerden bazılarıydı (Sevin, 2001:198).

Günümüzde büyük çapta İç Anadolu'nun batı kesimini kapsayan Büyük Phrygia genellikle kendini çevreleyen dağlık bölgelerden daha alçak ve yüzey şekilleri açısından daha silik bir fiziki yapıya sahiptir. Buna karşılık, bölgenin yüksekliği ortalama 1000 m. civarındadır. Phrygia'nın en dikkat çekici engebese, Strabon'un Mysia'ya dahil ettiği, batı sınırındaki Dindymos (Murat 2312 m.) dağıdır. Signia (Akdağ 2494 m.) Kadmos (Honaz 2571 m.) ve Salbakos (Babadağ 2308 m.) dağları yer almaktadırlar. Kuzeybatıdaki Küçük Phrygia ise yüzey şekilleri bakımından, doğudaki Büyük Phrygia yüksek ovalarıyla batıdaki Ege bölümünün geniş vadi olukları arasında bir eşik oluşturmaktadır. Bölgenin düzlükleri arasında adı en çok duyulmuş olanlar: Maiandros'un (Büyük Menderes) kollarından Glaukos'un (Kufi suyu) suladığı Hyrgaleis (Baklan ovası) Doiantos (Banaz ovası); daha doğuda, sularını Eber gölüne akıtan ve küçük Kaystros (Akarçay) suyu tarafından sulanan Kaystros (Kaystroupedion, Akarçay) ovası sayılabilir (Sevin, 2001:199).

Phrygia bölgesi doğal kaynaklar yönünden zengindi. Apameia ve Eukarpia (Emirhisar)'da yetiştirilen üzümden yapılan şarap oldukça ünlüydü. Ülkenin güneybatısındaki Dokimeion (İşcehisar) mermer ocakları işletilmekteydi. Bu mermer türü Anadolu'da lahit yapımında kullanılmakla birlikte Synnada (Şuhut) ken-

Phrygia, ulaşım ve ticaret bakımından doğu-batı, kuzeybatı-güneydoğu yönünde önemli karayollarına sahip olduğu için Jeostratejik bir konumdaydı ve ünlü kral yolunun bir kısmı bölge sınırları içerisinde geçmekteydi.

Phrygia, gücünün, zenginliğinin doruğuna İ.Ö. IX. ve VIII. yüzyıllarda ulaşmıştır. Bu dönemde başkent Gordion (Yassıhöyük), Midas kenti (Yazılıkaya) ve Pessinus (Ballıhisar) önemli merkezler olarak dikkati çekmekteydi.

1.7. Lykia Bölgesi

Lykia, Teke yarımadasının Antik çağdaki adıdır. Lykia bölgesi günümüzde Antalya ilinin batı kesimini Muğla ilinin ise güneydoğu ucunu kapsar (Sevin, 2001:133).

Lykia bölgesi genel olarak, doğuda Pamphylia ve Pamphylion Pelagos (Antalya Körfezi), batıda Karia, kuzeyde de Phrygia ile sınırlanmaktaydı. Bu şekilde belirlenen bölge sınırlarına rağmen, kesin sınırların belirlenmesinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin, bölgenin doğu sınırı zaman zaman değişikliğe uğramış gibidir. Çünkü bu kıyıda Phaselis (Tekirova) bazen Lykia, bazen de Pamphylia kenti olarak anılır. Ancak Strabon, Lykia ile Pamphylia arasındaki sınırı, daha güneydeki Khelidonia denen ada kümesinin oluşturduğunu yazmaktadır. İki bölge arasındaki sınırın Hiera Akra yani Khelidonia (Kırlangıç) burnundan geçtiğine, Phaselis'i Pamphylia kenti olarak niteleyen Plinius'da değinmiştir. Buna göre, iki bölge arasındaki bilinen sınır güneydoğu uçtan geçmiş olmalıdır.

Bölgenin Karia ile olan batı sınırı da tam anlamıyla açık değildir. Burada, Telmessos (Fethiye) kentinin Karia'daki Kaunos'takine benzer özel bir konumu olduğu ve çoğu kez de Lykia'nın batı sınırının buradan başlatıldığı anlaşılmaktadır. Siyasi gelişmeler nedeniyle bölgenin batı sınırı da zaman zaman değişikliğe uğramıştır. II. yüzyılda batı sınır Indos (Dalaman) çayına; Hristiyanlık döneminde ise Kaunos'a değin genişlemiş gibidir. Nitekim bu yüzden, daha öncede değinildiği üzere, Glaukos Kolpos'un batısındaki Lydai, Lissai, Krya, Kalynda ve Daidala gibi kimi küçük kasabalar, bazen Karia'da bazen de Lykia'da gösterilmişlerdir.

Aynı türde sınır karışıklıkları kuzey içinde geçerlidir. Çünkü burada da zaman içinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Sözelimi Arrianos, kuzeydeki Milyas'ın önceleri Büyük Phrygia'ya dahil olduğunu, sonraları Pers kralının buyruğuyla Lykia vergi bölgesine katıldığını anlatmaktadır. Daha sonra Lykiadan yeniden ayrılan bu yöre ancak İ.Ö. 84 yılında Romalı komutan Murena tarafından bir kez daha Lykia'ya bağlanmıştı (Sevin, 2001:136).

İ.Ö. III. bin yılın başlarında bölgenin yerleşime açıldığı sanılmaktadır (Güney, 2000:77).

VIII. yüzyılda bölgedeki kentler Lykia birliğini kurdular. VII. yüzyılın ilk yarısında yerel bir krallığın ortaya çıktığı görülmektedir.

Büyük çapta günümüzün Teke yarımadasını kapsayan Lykia, Küçük Asia'nın en dağlık bölgelerinden biridir. Batı Toros sisteminin başlangıcı olarak kabul edilen ve kalkerli bir yapıya sahip olan bu bölgeyi Strabon da "Küçük Asia'nın en engebeli bir bölümü" olarak tanımlamıştır. Bölgenin en dikkat çekici yükseltileri, batıya doğru Milyas ile Lykia'yı birbirinden ayıran sınır Massikyos (Akdağ 3024 m.) ve Babadağı (1975 m.)'dir. Batı uçta Telmessos (Fethiye), Ksanthos (Kınık), Myra (Demre), Phoinikos (Finike) ve Elmalı ovaları bölgenin tarıma elverişli alanları arasındadır (Sevin, 2001:137).

Lykia'nın en önemli kentleri şunlardır; Ksantos (Kınık), Myra (Kale), Tlos (Düğer) Pmara, Patara, Olympos, Phaselis, (Keleş-Tekirova)'dir (Şekil 3).

Anadolu'nun güneybatı köşesindeki oldukça engebeli Teke yarımadasını kapsayan Lykia, eski çağlarda, günümüzde olduğu gibi çok yoğun bir orman örtüsüyle kaplıydı. Bölgenin özellikle sedir ve selvi ağaçları gemi yapımında kullanılmaktaydı. Orman ürünleri bölgenin ekonomik yaşamında etkin bir rol oynamaktaydı. Telmessos ve güney bölgelerinde zeytin yetiştiriliyordu. Yine bu kentin bağlarından iyi şarap yapılmaktaydı. Kıyı kentlerinden Phaselis'in ise yaban gülleri ve bundan çıkarılan bir parfüm türü tanınmıştı. Bölgenin, Elmalı düzlüğü ve Kasaba ovası gibi Akdeniz ikliminden etkilenmeyen yüksek iç kesimlerinde tahıl tarımı ön plandaydı. Doğu Akdeniz'den gelip batı dünyasına uzanan deniz yolunun üzerindeki konumu yüzünden, Lykia'da özellikle deniz ticaretinin önemli bir rol oynadığı açıktır. Şimdi birer bataklık haline gelmiş olan Andriake ve Patara limanları, gerek fiziki kapasiteleri ve gerekse pek çok gereksinimi yanıtlayan ek tesisleriyle denizcilerin en önemli uğrak yerleri durumundaydı (Sevin, 2001:149).

1.8. Pisidia Bölgesi

Antik çağ Anadolu'sunda Pisidia, Akdeniz Bölgesi'nde Göller Yöresini kapsayan alanın adı idi. Günümüzde yaklaşık olarak Isparta ve Burdur illerinin tümünü ve Antalya ilinin de kuzey kesimini kapsıyordu. Pisidia kuzey ve kuzeybatı Phrygia, doğuda Lykaonia, batıda Milyas ve Kabalis, güneyde Pamphylia, güneydoğuda da Isauria ve Kilikia bölgeleriyle komşudur.

Bölgenin kesin sınırlarının saptanmasında bazı zorluklar vardır. Bölge batıdan Lysis (Ereñay-Bozçay) ırmağı ve Askania (Burdur) ile Anaua-Sanaos (Acıgöl) gölleri arasında uzanan Söğüt dağları ile Milyas arazisi tarafından sınırlanıyordu. Strabon'un belirttiği üzere, bölgenin güney sınırını, Pamphylia ovasının bitip dağlık arazisinin başladığı, Selge (Zerk) ve Termessos (Güllük Dağı) gibi Pisidia kent-

lerinin hemen güneyinde uzanan hat oluşturmaktadır ve Akseki Ovası Pisidia'ya dahil edilir (Şekil 3).

Kuzeyde Phrygia ile sınır, Askania (Burdur) gölünden Limnai (Eğridir) gölüne doğru uzanan bir çizgi ile kuzeydoğuda ise Sultan dağları ve biraz daha kuzeydeki Emir dağı arasında uzanan yüksek Phrygia Paroreios vadisi ile belirlenmekteydi. Phrygia Paroreia (Sultandağı)'nın kuzeydoğu uçta Pisidia ile Phrygia bölgeleri arasındaki sınırı çizdiği açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Doğuda Karalis (Beyşehir) ve Trogitis (Suğla) göllerinin, Lykaonia, Isauria ve çok vahşi bir topluluk olan Homanadlar ülkesi ile sınır oluşturduğu oldukça belirgindir. Nitekim Strabon, Karalis ve Trogitis göllerinin Lykaoniada bulunduğunu ifade etmektedir (Sevin, 2001:153).

Ortalama 1000 m. kadar yükseklikte olan Pisidia, yükseltisi zaman zaman 2500 m.yi aşan dağlar arasında, yer yer göller ya da ovalarla kaplı çukur alanlardan oluşmaktadır. Yapısında kireçtaşı bulunan dağlar kuzey-güney yönlü bir uzanış gösterirler. Volkanik, tektonik ve karstik olaylar sonucu birçok göl bölgede bulunmaktadır. Eğirdir, Beyşehir, Suğla, Burdur, Kestel gibi. Aşılması güç dağlarla çevrili olan, denizden içerde yer alan, ana yolların uzağında olan bölgede yerel kültür uzun süre korunabilmiştir.

Strabon, Geographika'da Pisidia'nın kentlerini Selge (Zerk/Altınkaya), Sagalassos (Ağlasun), Adada (Karadiken), Tymbriada (Mirahor), Kremna (Çamlık), Anaboura (Enevre) Termessos (Güllük) ve Isinda (Korkuteli) olarak sıralar.

Engelibeli bir bölge olan Pisidia'nın en önemli ekonomik zenginliklerini ormanlar oluşturuyordu. Özellikle sedir ve selvi gibi gemi yapımında kullanılan ağaçların varlığı bölgeye önem kazandırıyordu. Bunların yanında Selge'nin süseni ve bundan yapılan merhemleri de ünlüydü. Ayrıca aselbent (styraks) ağacının kabukları çizilerek elde edilen, hekimlik ve parfüm yapımında kullanılan reçinede Selge ekonomisine önemli katkılarda bulunuyordu. Bölgenin en önemli kentlerinden olan Sagalassos, tüm güney Pisidia ve Pamphylia'nın gereksinimini karşılayacak büyüklükte bir çömlek üretim merkeziydi. Strabon'un ifade ettiği gibi bölgede geniş mera alanları bulunmaktaydı (Sevin, 2001:162).

1.9. Pamphylia Bölgesi

Günümüzde Antalya ilinin doğu kesimini tümüyle kapsayan Pamphylia bölgesi, yaklaşık olarak 120 km. kadar uzunluğunda bir kıyı ovası oluşturmaktadır. Bu bölge Akdeniz'den Torosların güney eteklerine doğru uzanan kıyı şerididir. Strabon, Pamphylialılar'ın Kilikalılar'ın pek çok özelliğini paylaştıklarını ve kendi zamanındaki halkın korsanlıkla geçindiğini bildirmektedir. Pamphylia doğuda

bugün Taşeli denen Dağlık Kilikia, batıda Teke denen Lykia, kuzeyde de Göller yöresi denen Pisidia bölgeleriyle komşudur; güneyini ise Pamphylion Pelagos (Antalya Körfezi) kaplamaktadır. Günümüzün Antalya ovasını tümüyle içeren bu bölge doğu, batı ve kuzeyden de dağlarla kuşatılmıştır. Batı sınırı Antalya'nın 10 km. kadar batısındaki Olbia (Hurma) kentinden başlamaktadır (Sevin, 2001: ss.163-165).

Anlaşılabacağı üzere, Antalya Körfezi'nin batı kıyısında iki bölge arasındaki sınır zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Ancak, bu kıyıda Phaselis ve Olympos'un aslında Lykia kökenli olarak kabul edilmemiş olmaları esas sınırın Khelidonia burnuna kadar uzanmış olabileceğini göstermektedir. Bölgenin doğu sınırını kıyıda Melas (Manavgat) ırmağı ve Korakesion (Alanya) yöresi oluşturmaktaydı. Yani bölge Antalya Körfezi'nin kuzeybatı köşesinde, dağların kıydan kuzeye doğru uzandıkları yerden başlayıp, doğuda da ovanın ilerlediği Melas ırmağının denize döküldüğü yöreye ve hatta Alanya'ya kadar devam etmektedir. Çünkü Melas ırmağının gerisinde, dağlar, arada Korakesion'a giden dar bir kıyı şeridi bırakarak yeniden denize dek sokulurlar ve bu noktadan itibaren de Kilikia'nın batıdaki dağlık kesimi başlamaktadır. Pamphylia'nın kuzeyde Pisidia ve hatta kuzeydoğu uçta Isauria bölgeleriyle olan sınırı çoğu kez Toros engebelerinin güney uzantılarıyla belirlenebilir. Strabon'un da belirtmiş olduğu gibi, bölgenin kuzey sınırını Pamphylia ovasının bitip dağlık arazinin başladığı, Selge (Zerk) ve Termessos (Güllük Dağı) gibi Pisidia kentlerinin hemen güneyinde uzanan hat oluşturmaktadır (Sevin, 2001:166).

Pamphylia, Yontma taş çağından beri ilk yerleşim bölgelerinden biri olmuştur. Karain, Belbaşı, Beldibi mağaralarında yapılan arkeolojik araştırmalar bu bilgileri kesinleştirmiştir. Bölgenin en önemli kentleri Attaleia (Antalya), Olbia (Hurma), Trebenna (Çakıllı), Magydos (Lara), Perge, Side ve Aspendos (Belkis)'tur (Şekil 3).

Bölge sınırları içinde, kaynaklarını Toroslardan alan çok sayıda ırmak Akdenize ulaşmaktaydı. Kestros (Aksu), Eurymedon (Köprüçay) ve Melas (Manavgat) çayı önemli akarsularıdır.

Pamphylia ekonomisinde en ön sıraları deniz ticareti ve balıkçılık almaktadır. Bölgenin en önemli kenti olan Side, bu deniz ticareti sayesinde İ.Ö. II-III. yüzyıllarda altın çağlarını yaşamıştı. Bölgenin ticaret malları arasında, kereste, balık ve tuzun yanında güzellik ve tuvaletle ilgili maddelerin yer aldığı bilinmektedir. Deniz ticaretinin yanında Pamphylia ovasının özellikle Kestros'un doğusunda kalan alüvyonlu kesiminde tahıl ziraatı yapılıyor; kuzeye doğru taraçalar halinde giderek yükselen yamaçlarda ise zeytin yetiştiriliyordu (Sevin, 2001:173).

1.10. Lykaonia Bölgesi

Tauros (Toros) Dağlarının kuzeyinde, Kappadokia ile Pisidia arasındaki bölge Antik çağda Lykaonia olarak tanınıyordu. Güneyde Kilikia, güneybatıda Pamphilia, kuzeyde ise Phrygia ve Galatia ile çevriliydi. Lykaonia, Antik çağda Anadolu'da önemli bir rol oynamadı. Bu bölgenin insanları dağlarda yaşayan, özgürlüklerine düşkün, savaşçı topluluklardı. Gelenek ve göreneklerini tarih boyunca daima koruyabildiler. Lykaonia, coğrafik konumu nedeniyle tarih boyunca sık sık el değiştirdi (Şekil 4).

Ikonion (Konya), bölgenin en önemli kenti olarak ön plana çıktı. Lykaonia'nın Tatta (Tuz) gölü çevresi su sıkıntısı çekilen kurak, yağışların yetersiz olduğu ve kış mevsiminin aşırı soğuk geçtiği yöresidir. Ovalık alanlarda tahıl, dağlık kesimlerde ise hayvancılık en önemli geçim kaynağı oluşturmuştur.

1.11. Galatia Bölgesi

Küçük Asya'da İ.Ö. III. yüzyıldan sonra ortaya çıkmış olan Galatia bölgesi, Phrygia ve Kappadokia toprakları üzerinde kurulmuş olup, günümüzde yaklaşık olarak Orta Anadolu'nun kuzeyinde bugünkü Ankara çevresine verilen isimdir. Ankara, Kırıkkale illerini, Çorum ile Amasya illerinin güneyini ve Yozgat ilinin de kuzey kesimlerini kapsıyordu.

İ.Ö. III. Yüzyılın ilk yarısına kadar Büyük Phrygia ve Pontos Kappadokiası bölgelerinin toprakları üzerinde kurulmuş bulunan Galatia bölgesi genel olarak kuzeydoğuda Paphlagonia, kuzeybatıda Bithynia, doğuda Pontos, güneydoğuda Kappadokia, güneyde ve batıda da Phrygia Epiktetos bölgeleriyle sınırlıdır. Ancak bölgenin kesin sınırlarını çizmek çok zordur; çünkü antik kaynaklar Galat boylarının yayılımını yansıtan bu sınırlar hakkında ayrıntılı bilgi vermezler (Sevin, 2001:215). Kısaca Galatia, Sakarya ile Kızılırmak vadileri arasında yer almaktadır diyebiliriz (Şekil 4).

Hint-Avrupalı olan Galatlar ya da Keltler, Orta ve Batı Avrupa kökenli bir halktır. Ana yurtlarından yola çıkıp İ.Ö. 278-77 yılında Anadolu'ya ayak basan bu halk üç boydan oluşuyordu: Trokmi, Tolistobog ve Tektosag (Sevin, 2001:213).

Boylar farklı yörelere yerleşmişlerdi. *Tolistoboglar* en batıya yerleşmişlerdi. Sangarios'un Tembris (Porsuk) çayı ile birleştiği yerden bu çayın kaynağına kadar uzanan alana, *Gordion* ve *Pessinous* yörelerine yerleşen Tolistoboglar, Bithynia ile Phrygia Epiktetos'un sınır komşusuydular. Güneyde Cihanbeyli yaylası ise Lykaonia bölgesiyle sınırı oluşturuyorlardı. Boylardan ikincisi olan *Tektosaglar*, bölgenin kuzeyde Paphlagonia ile güneyde Lykaonia arasında uzanan merkezi kısmına

1.12. Kappadokia Bölgesi

Kappadokia, Anadolu'nun ortasında ve Halys (Kızılırmak) ırmağının büyük kıvrımı içinde kalan bölgedir. Batıda Tuz Gölü kıyısına, güneybatıda Toroslara (Herakleia/Ereğli ve Ivriz kabartması, Kappadokia'da kalır) güneyde yine Toroslara (Tufanbeyli yakınındaki Komana-Şar Köyü Kappadokia'da kalır) doğuda ve güneydoğuda Fırat ırmağına (Malatya Kappadokia'da kalır) kuzeyde Sivas yakınlarına kadar uzanır. Buna karşılık Mecitözü dolayları ve oradaki Çorum, Boğazkale yöresi Kappadokia'da kalır (Şekil 4).

Bugün özellikle turizm sektöründe ön plana çıkan bölgede, "Kappadokia" denince sadece Ihlara ve Göreme vadilerinin akla gelmesi yanlıştır. Bölgenin özelliği volkanik bir araziden oluşmasıdır. Argaios (Erciyes Dağı), Hasan Dağı ve volkanik plato (Nevşehir çevresi) önemli yeryüzü şekilleridir.

Kappadokia'nın doğal sınırları güneyde Toroslar, doğuda Fırat ırmağı ile belirgindi. Ancak, bölgenin batıda, kuzeyde doğal sınırları yoktu. Bu nedenle Kappadokia'nın kapsadığı alan her dönemde değişiklik göstermiştir.

Deniz yüksekliği ortalama 1000-1500 m. olan Orta Anadolu platosunun dışa akıntısı olmayan kapalı çanağında Tatta (Tuz) gölü oluşmuştur. Bölgenin doğu kesiminin sularını Halys ırmağı Karadeniz'e taşımaktadır.

Bizans döneminde Kappadokia IX. yüzyıl başlarına kadar İran ile askeri bir sınır bölgesiydi.

1.13. Kilikia Bölgesi

Kilikia, Anadolu'nun güneyinde Akdeniz kıyılarında Alanya burnundan Suriye'ye kadar uzanan bölgedir. İlkçağda Helenlerce Kilikia diye anılan bölge, bugünkü adıyla Çukurova'yı, Mersin'den Alanya'ya kadar uzanan kıyıları ve bunların ardındaki Toros Dağlarının güney yamaçlarını içine alır (Şekil 4).

Kilikia, coğrafi açıdan farklı iki bölüme ayrılır. Helen'ler Çukurova'ya Kilikia Pedias yani Ovalık Düz Kilikia, Kilikia'nın Tarsus-Alanya arasında uzanan kayalık, dağlık batı bölümüne ise (Kilikia Trakheia) Taşlık-Dağlık Kilikia derlerdi.

1. Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia): Batıda dorukları 3000 metreyi aşan Orta Toroslar uzanır. Burası çok sarp, dar ve derin vadilerle parçalanmış, ulaşımın zorluğu nedeniyle kıyıları ile ilişkisinin olanaksız olduğu bölümdür. Kıyı ile dağ etekleri arasında az sayıda geçit, ırmakların açtığı vadiler doğal yol olarak kullanılmaktaydı.

2. Ovalık Kilikia (Kilikia Pedias): Doğuda yer alan bu bölüm, Saros (Seyhan), Pyramos (Ceyhan) ve Kıdnos (Tarsus çayı) gibi akarsuların taşıdıkları alüvyonlarla oluşturdukları, verimli toprakları olan Çukurova'yı kapsar. Denizden kazanılan bu topraklar tarih boyunca, daima halk topluluklarını kendine çekmiştir.

Ksenophon, Çukurova'yı iklimi yaşamağa uygun, suları bol, toprakları verimli ve çeşitli tarım ürünleriyle cennet bir bölge olarak tanımlamaktadır.

Anadolu'yu Suriye'ye bağlayan tarihi yollar, ırmakların açtığı vadilerden geçmektedir. Kilikia kapıları (Pylae Ciliciae) olarak büyük ün kazanmış olan bu geçitleri Gülek çayı tarafından açılmıştır.

İ.Ö. VII. binde, Cilalı taş döneminde Kilikiada Yumuktepe, Gözlükule gibi köy yerleşmeleri vardı. Bu kır yerleşim birimlerinin kurulmasıyla bölgede Orta Anadolu, Suriye ve Mezopotamya etkisi görülmeğe başlanmıştı. İ.Ö. 2500'den sonra Kilikia kıyılarına Kıbrıs'tan, Mısır, Girit ve Mykenai'den gelen gemiler uğruyordu.

1.14. Paphlagonia Bölgesi

Anadolu'nun Karadeniz Bölgesinde batısındaki Bithyniadan Filyos Çayı ile doğusunda Pontos'dan (Pontos Kappadokia'sından) Kızılırmak ile ayrılan, güneyindeki Phrygia ile doğal sınırı olmayan bölgede İ.Ö. I. bin yılda yaşayan halka Helenler Paphlagon, bölgeye de Paphlagonia diyorlardı. Paphlagonia, Anadolu'nun kuzeyinde ve Pontos Eukseinos kıyılarında yer alan bölgenin Antik çağdaki adıdır. Paphlagonia'nın batısında Bithynia, güneyinde Galatia doğusunda Pontus kuzeyinde Pontos Eukseinos (Karadeniz) yer almaktadır (Şekil 5).

Bölgenin sınırlandırılmasında ırmaklar önemli rol oynamıştır. Billaios (Filyos) çayı ile Halys (Kızılırmak) Paphlagonia'yı komşu devletlerden ayıran sınırlar sayılmaktaydı. Paphlagonia, günümüzde Sinop, Çankırı, Kastamonu illeri ile Çorum'un bazı ilçelerini kapsıyordu. Bölge, coğrafi açıdan iki bölümden oluşmaktadır:

1. Kıyı kesimi
2. İç kesimi

Paphlagonia bir ırmaklar bölgesidir. Çok sayıda ırmak ve yan kolları bölgeyi vadilerle parçalamıştır. Billaios ve Halys dışında Parthenios (Bartın Çayı) da sayılabilir.

Bölgede dağlar denize paralel uzanmaktadır. Karadeniz'in hemen güneyinde Küre-İsfendiyar Dağları yükselir.

En eski Anadolu kavimlerinden olan bölge halkından ozan Homeros söz etmektedir. İlyada destanında adı geçen Paphlagonia kentleri şunlardır; Kytoros (Çaycuma yakınları), Kromna (Kurucaşile), Aigialos (Cide-Aydos), Erythinoi (Çakraz-Amasra) Amastris (Amasra) Sinope, (Sinop), Gangra (Çankırı) ve Amnias (Muratsu) vadisinde Pompeiopolis (Taşköprü)'dür.

Şekil 5. Paphlagonia ve Pontus Bölgeleri

Paphlagonia'nın ormanları ünlüydü. Zengin olan ormanlar, bölgeye büyük bir zenginlik sağlıyordu. Kayın, meşe, çam, ıhlamur, palamut ve kestane önemli türlerdi. Bütün bu ağaçlar gemi ve mobilya yapımında kullanılıyordu.

Bölgenin ticari ürünleri arasında kırmızı boya ve ilaç yapımında kullanılan kırmızı zırnık (Sandarakhe) vardı. Dış satımı yapılan bu madde Sinope'den başka ülkelere gönderiliyordu. Dağlarda, yaylalarda uygun iklim ve bitki örtüsü, hayvancılığın da gelişmesini sağlamıştı. Paphlagonia koyunları yünleriyle ünlüydü. Süvari birliklerinde bölgenin atları tercih ediliyordu. Karadeniz ise beslenmede önemli yeri olan balık yatakları açısından çok zengindi.

1.15. Pontus Bölgesi

Latinlerin ve Greklerin Pontos olarak adlandırdıkları Pontus, Anadolu'nun kuzey-kuzeydoğusunda yer alır. Karadeniz (Pontos Eukseinos) kıyısındaki bölge, Phasis (Kolkhis'te) ile Kızılırmak (Halys) arasında yer alan topraklar üzerinde kurulmuş bulunan devletin ve coğrafi bölgenin adı da Pontus'tur.

Pontus'un komşuları şöyle sıralanabilir: Batıda Paphlagonia, güneybatıda Galatia, güneyde Kappadokia, doğuda Kolkhis ülkesi bulunmaktadır. Pontus'un doğal sınırlarını ırmak vadileri çizmektedir, batıda Halys (Kızılırmak) ve doğuda

Akampsis (Çoruh). Bölge önceleri Pontus Kappadokiası olarak biliniyordu. Sonraları yalnızca Pontus/Pontos denilmiştir. Ancak bu da, coğrafi bir alandan çok siyasal bir bütünlüğü anlatır (Şekil 5).

Strabon'a göre, Pontus kabilelerinden Khalybler, Tibarenler, Mossynoikialılar ve Makronlar boyunca uzanan sıradağlarda yaşıyorlardı. İ.Ö. V. yüzyıldan beri Themiskyra (Çarşamba) Ovası'nın doğusundaki kıyılarda yaşayan Khalybler Antik çağın ilk demircileri olarak yaygın bir ün kazanmışlardır.

Pontus'un önemli ırmakları arasında Halys'ten başka Thermodon (Terme çayı), Iris (Yeşilırmak) ve onun kolları olan Lykos (Kelkit) ve Skylaks (Çekerek) da sayılabilir. Halys'in denize döküldüğü yerlerde (delta) ve iç kesimlerde verimli toprakları olan ovalar oluşmuştur. Bu ovalarda zeytin, üzüm, fındık ağaçları iyi ürün veriyordu. Tahıl tarımı da oldukça gelişmişti.

Pontus ülkesinin dağlarında zengin ormanlar vardı. Kıyılarda, ovalarda verimli topraklarda tarım yapılıyordu. Platolarda hayvancılık yapılıyordu. Karadeniz balık yatakları açısından zengindi. Pontus'un önemli bir zenginliği de maden varlığı idi (Güney, 2000: ss.62-64).

Birçok kent Pontus Devleti döneminde büyümüş ve canlı bir tarım, ticaret merkezi olarak ünlenmişti. Strabon'un doğum yeri olan Amaseia (Amasya), Trapezous (Trabzon), Pantikapion (Kerç), Amisos (Samsun), Kabeka (Niksar), Zela (Zile), Neapolis/Phazemon (Merzifon), Nikopolis (Suşehri) en önemli merkezler idi.

1.16. Kommagene Bölgesi

Güneydoğu Toroslar ile Fırat Vadisi arasında kalan bölgeye Kommagene adı verilmiştir. Bu ad, burada kurulan krallıktan gelmektedir. Kommagene batıdan Kilikia, kuzeyden Kappadokia ile sınırlandırılıyordu. Günümüzde Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş illeri Kommagene'ye karşılık gelmekteydi (Şekil 6).

Asur kaynaklarında Geç Hitit Dönemi'nde Kummuh olarak anılan Kommagene krallığı çeşitli yolların kavşak noktası olması nedeniyle Roma ve Part imparatorlukları arasında stratejik bir coğrafi konum kazanmaktaydı. İ.Ö. 162'de Kommagene krallığı, çökmekte olan Selevkos imparatorluğundan ayrılarak bağımsız bir devlet oldu. Bağımsızlık, halkın ayaklanmasıyla elde edildi. Bu küçük krallığın başkenti Samosata (Samsat) idi (Güney, 2000:85).

Kral I. Antiokhos, Ankar (Nemrut) Dağı'na büyük anıtlar yaptırdı. Yunan ve Pers tanrılarının heykelleriydi bunlar. Kendisini de ölümsüzleştirmek için onların arasına yerleştirdi. Bu anıtsal heykeller Ankar Dağı'na bir nekropolis, panteon özelliği kazandırdı. Kralın adına yaptırılan, Tümülsüs de bu dağın tepesindedir.

Nizip'in 15 km. batısında, Fırat Vadisi'nde Horum Höyükte yapılan arkeolojik kazıda, su altında bulunan kalıntıların Kommagene krallığı dönemine ait olduğu belirlenmiştir. Bu kalıntıların bir mendirek ya da bir rıhtıma ait olduğu sanılmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki, Fırat kıyısında klasik çağdan itibaren bir liman (Zeugma Limanı) vardı; Horum, çevresiyle ticari ilişki içindeydi. Bu limandan mal yüklenip çevredeki merkezlere gönderiliyordu. Horum, küçük bir köy yerleşmesi değil kent planının uygulandığı bir merkez idi.

Kommagene bölgesinin önemli yerleşmeleri Arsameia (Gerger), önemli yolların kavşağındaki Samasota (Samsat), ticaret şehri Zeugma (Belkıs) ve Karkamış'tır.

Şekil 6. Kommagene ve Armenia Bölgeleri

1.17. Armenia Bölgesi

Eskiçağ'da doğusu Media (İran Azerbaycan'ının ilkçağda Matiana/Mantiana diye anıldığı biliniyor). Batısı Kappodokia, kuzeyi Kolkhis ve Iberia (Kafkas Dağları'nın güneyinde bir ülke), Güneyi Syria (Suriye) ile sınırlanmış bölgedir (Şekil 6).

Armenia Bölgesi hakkında Strabon, çok detaylı bilgiye yer vermemiştir. Uygarlık Büyük ve Küçük Armenia Bölgeleri'ne ayrılmıştır. Bölge bugün Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle (Tigris) havzasına karşılık gelmektedir. Bu bölge aslında Urartu Bölgesi olarak bilinmektedir.

Büyük Hitit İmparatorluğu İ.Ö. 1200'lerde yıkıldıktan sonra Anadolu'nun Güney ve güneydoğusunda Geç Hitit Beylikleri, doğuda Van Gölü çevresinde ise Urartu Devleti kurulmuştur. Asurca dağlık bölge anlamına gelen Uruatri'den adını almakta olan Urartular daha çok siyasi bir birliği ifade etmekteydiler. Urartuların, Asurlular ve Geç Hititler ile devamlı olan mücadeleleri sırasında Malatya çevresi sık sık sınır değişikliğine uğramıştır (Güney ve Güney, 2011: ss.274-275).

Bölgenin batı sınırında yer alan Melitine (Eski Malatya) son derece eski ve köklü bir tarihe sahip olup Fırat kıyılarında yer alır. Herodotos Kilikiai ile Armenia arasındaki sınırın, Euphrates (Fırat) Irmağı olduğu bilinir. Dolayısıyla Melitine bu dönemde Kappodokia Bölgesi'nde yer almaktadır. Klasik dönemin Armenia bölgesi ise Fırat'ın doğusunda, güneyden büyük çapta Toros Dağları ile sınırlanan bir bölgedir. Bölge, Torosların güneyindeki kesim kısa süreli Büyük Tigranes (İ.Ö. 95-54) dönemi dışında tarihin hiçbir döneminde Armenia adıyla anılmamıştır. Bölgenin batı sınırını Euphrates (Fırat) Nehri oluşturmaktaydı. Fırat Nehri'nden batıya geçiş Malatya yakınlarındaki Tomisa Geçidinden (Kömürhan-Elazığ) sağlanmaktaydı (Sevin, 2001: ss.12-13).

Bu bölgede Akilisene (Erzincan yöresi), Sophene (Elazığ- Palu yöresi), Tigranokerta (Dikran-Silvan yakınları), Mygdonia (Nusaybin yakınları-Çakçak Suyu çevresi) gibi önemli merkezler yer almaktadır.

Ancak anlaşılan Strabon, Anadolu'nun doğu ve güneydoğusunu ya çok fazla gezememiş ya da yeterince bilgi edinememiştir. Çünkü o dönemde Tuşpa (Van), Amid (Diyarbakır) ve Nisibis (Nusaybin) gibi bazı İlkçağ'ın ünlü ve önemli şehirlerinden bahsetmemektedir.

2. Tartışma ve Sonuç

Bölge kavramı insanların ilk nüfuslanma ve yerleşik hayata geçtiği döneme kadar dayanmaktadır. Dünya üzerinde ilk yerleşim alanlarından birine karşılık gelen Anadolu yarımadası sahip olduğu uygun doğal çevre şartları bakımından sürekli bir yerleşim alanına sahne olmuştur. Farklı kültürler, uygarlıklar, devletler ve imparatorlukların kurulduğu bir yerleşim bölgesi olmuştur. Anadolu'da Antik Çağ'dan itibaren farklı etnik yapı farklı dinsel inanışlar ve farklı ırklardan oluşan milletler yer almıştır. Bu durum sürekli bir egemenlik alanı ve sınır kavramını

oluşturmuştur. Uluslar egemenlik alanlarını belli sınırlar içerisinde kurmuş ve genişletmeye çalışmışlardır.

Günümüzde de coğrafyanın en güncel konularından biri bölge sınırları tartışması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu açıdan yaklaşıldığında I. Türk Coğrafya Kongresi'nde çizilen sınırların da yine büyük ölçüde doğal çevre şartları ile belirlendiği düşünüldüğünde bu bölgelerde daha önce hangi kültürler yaşanmıştır merak konusu olmuştur.

Strabon'un *Geographika* adlı eserinde, Anadolu ve Trakya yarımadaı üzerinde 17 farklı medeniyet bölgesi dolayısıyla da farklı hâkimiyet sahaları karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle günümüzdeki bölgelerin ya da yörelerin ilk çağda ne tür bir taksimatı vardı geçmişle uyumluluk veya uyumsuzluğu üzerinde durmaya çalıştık. Günümüz ile İlkçağ Anadolu bölgeleri arasındaki uyum ya da uyumsuzluk tespit edilmeye çalışılırken 1941 yılındaki Birinci Coğrafya Kongresi'nde belirlenen bölge ve bölüm sınırları esas alınmıştır. Ancak yöre isimlendirmeleri ve sınırlarında ise Yücel (1987), Darkot ve Tuncel (1995), Atalay ve Mortan (2006), Arınç (2013-2014a-2014b)'den yararlanılmıştır.

Ege Bölgesi ilk çağda Karia, Lydia, Mysia ve Phrygia bölgelerinden oluşmuştur. Karia Bölgesi bugünkü Asıl Ege Bölümü'nün, Menteşe ve Büyük Menderes oluşu yöresinin bir kısmını kapsamaktadır. Karia Bölgesinin karşılık geldiği yörelerden biri olan Menteşe, KB-GD doğrultulu dağlık ve karstik bir yöredir. Karia'nın kuzey sınırı Büyük Menderes Vadisi'ne dayanmakla beraber, Denizli ve Acıpayam dolayları sınır dışında kalmakta yöre Akdeniz kıyısında Telmessos (Fethiye) yakınında sona ermekteydi. Bu sınırlar Menteşe yöresininkine ana çizgileri ile uyum gösterir, yalnız Köyceğiz-Fethiye arası Akdeniz Bölgesi'ne dâhil edilir.

Lydia Bölgesi, bugünkü Asıl Ege Bölümü'nün Aşağı Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes oluşunun kuzeyi ile İzmir-Urla Yarımadaı yörelerini içine almaktadır. Bu yörelerde dağlık kütleler ve ovalar genellikle D-B doğrultusunda uzanmaktadır. Büyük ve Küçük Menderes olukları yörelerini bir birinden ayıran sınır günümüzde Aydın dağlarından geçirilmiş olmasına karşın Lydia ile Karia arasındaki sınır Büyük Menderes Irmağı'ndan geçirilmiştir. Verimli Aşağı Gediz yöresi Lydia devletinin ekonomik bakımdan güçlü olmasında rol oynamasının yanı sıra yönetim merkezi olan Sardes (Salihli)'i de içine almaktadır (Şekil 7).

Sevin (2001) ise İzmir ve Urla Yarımadaı'nı İonia'ya, kuzeyinde yer alan Çandarlı körfezi ve Gediz delta ovası çevresini (İzmir'in kuzeyi) Güney Aiolis bölgesine dahil etmektedir. Bu yönüyle Lydia sınırı Büyük Menderes yöresinin güneyi hariç sözü edilen yörelerle uyumludur.

Mysia Bölgesi, tek bir coğrafi bölge sınırları içinde yer almayıp Ege ve Marmara Bölgeleri sınırları içerisinde yer alır. Mysia, siyasal olmaktan çok, Aiolis, Troas, Pergamon yöresini kapsayan bir coğrafi bölge konumundaydı. İki bölümden oluşan Mysia (Minnor ve Major)'nın Ege Bölgesi'nde Mysia, Edremit ve Bakırçay oluşu yöreleri uyum göstermektedir. Büyük bir bölgeye karşılık gelen Mysia zaten kendi içerisinde farklı yörelere ayrılmıştı. Bakırçay yöresi *Indeipedion*, Edremit yöresi ise *Teuthrania*'a karşılık gelmekteydi.

Şekil 7. Strabon'un *Geographika* Adlı Eserinde Yer Alan Medeniyet Bölgeleri ile Günümüz Coğrafi Bölge ve Bölüm Sınırları

Phrygia Bölgesi, Ege Bölgesi sınırları içinde kalan bölümü İç Batı Anadolu ve Büyük Menderes oluşunun Denizli yöresine karşılık gelmektedir. Denizli yöresi *Phrygia Pakatiane* yöresine karşılık gelmektedir. İç Batı Anadolu Bölümünü kapsayan *Büyük Phrygia* İç Anadolu ve Asıl Ege Bölümleri arasında bir eşik özelliği göstermekteydi.

Marmara Bölgesi, Mysia, Thrakia, Bithynia bölgelerinden oluşmuştur. Mysia Medeniyet bölgesi kendi içinde iki bölümde ayrılmıştır Kuzeyde Olympos dağı (Uludağ) çevresine Mysia Minor (Küçük Mysia) denilmiştir. Güneyde kalan alan ise Mysia Major (Büyük Mysia) diye isimlendirilmekteydi. Makestos (Susurluk) çayı vadisi ve Simav gölü havzası *Abbaitis* adıyla anılıyordu. Mysia bölgesinin büyük bir kısmı Güney Marmara bölümünün yarısını oluşturmaktadır. *Troas*, bugünkü Biga yöresine *Abrettene* ve *Apias Pedion* ise Balıkesir yöresine karşılık gelmektedir.

Thrakia Bölgesi, Trakya yarımadasının tamamına karşılık gelmektedir. Yıldız dağları, Ergene ve Çatalca-Kocaeli Bölümü'nün Çatalca-İstanbul yörelerine

karşılık gelmektedir. Sınırlar günümüzle uyumludur. Sadece Gelibolu yarımadası Güney Marmara Bölümü'nde yer almasına karşılık o dönemde Thrakia sınırları içerisindeydi.

Bithynia Bölgesi, İstanbul Boğazı'nın doğusu Filyos Çayına kadar uzanmaktaydı. Günümüzde Marmara ve Batı Karadeniz sınırları içerisinde yer almaktaydı. Bithynia bölgesi içinde, çeşitli Thrak boylarınca yerleşildiği için bu boylara göre adlandırılan birtakım yöreler bulunuyordu. Söz gelimi Kocaeli Yarımadası'na (Kocaeli-Adapazarı yöreleri) *Thymi* yöresi ve Artynia (Apolyont/Ulubat) kuzeyinden Prousa'ya (Bursa) kadar uzanan araziye de (Güney Marmara Bölümünün Bursa-Bilecik ve Samanlı dağları yöreleri) *Mygdonis ve Olympene yöreleri* denilmiştir.

Karadeniz Bölgesi Bithhynia, Paphlagonia, Pontus Bölgelerinden oluşmuştur. Bithhynia'nın Batı Karadeniz Bölümü'nün Bolu ve Filyos çayı yörelerini içerisine alan Sangarios'tan (Sakarya), Herakleia Pontika'ya (Karadeniz Ereğlisi) kadar uzanan kesime *Mariandyni* yöresi denilmekteydi.

Paphlagonia Bölgesi, Batı Karadeniz'in doğu yarısını yani Küre ve Ilgaz dağları ve bunların arasına yerleşmiş olukları içerisine almaktadır. Ayrıca Paphlagonia sınırı Kızılırmak'a kadar uzandığı için Orta Karadeniz'de yer alan Alaçam-Bafra çevrelerini de kapsamaktadır.

Pontus bölgesi, Kızılırmak doğusundan başlayarak Orta ve Doğu Karadeniz Bölümlerine karşılık gelmektedir. Ayrıca Pontus bölgesinin güneyi Tercan çevresini de içine alarak sınır bu kesimde daha da güneye kaymıştır. Yukarı Kızılırmak Bölümü'nün kuzeyinde Sivas ve kuzeydoğusunda (Hafik, Zara ve İmranlı) yer alan ilçeler Pontus sınırları içerisinde. Bu yönüyle Pontus bölgesi Çoğunlukla Orta ve Doğu Karadeniz, Yukarı Fırat Bölümünün Erzincan-Tercan yöresinin bir bölümü ve Yukarı Kızılırmak bölümünün Kuzey-Kuzeydoğu kesimlerini kapsamaktadır.

İç Anadolu Bölgesi, Phrygia, Galatia, Lykonian, Kapadokia, ve Pontus bölgelerinden oluşmuştur.

Phygia Bölgesi'nin İç Anadolu Bölgesi'ne dahil olan kısmı *Phygia Epiktetos* yöresi'nin doğu yarısını, Yukarı Sakarya Bölümü'nün Eskişehir ile Konya Bölümü'nün Akşehir yöreleri oluşturmaktadır.

Galatia Bölgesi, Yukarı Sakarya Bölümü'nün Ankara yöresi ve Haymana Platosu ile Orta Kızılırmak Bölümü'nün Kırıkkale çevresine karşılık gelmektedir. Çünkü Kapadokia ile Galatia Bölgeleri arasındaki sınır doğuda Delice çayından geçirilmiştir.

Lykonia Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi'nin hemen hemen Konya Bölümü'ne karşılık gelmektedir. Sadece bu bölümün Eber ve Akşehir gölleri yöresi Phrygia bölgesinde yer almaktadır.

Kapadokia Bölgesi, Orta Kızılırmak Bölümü'nün tamamına yakın ve Yukarı Kızılırmak Bölümü'nün batı çevresini yani Uzunyayla ve Hınzır dağı çevresini içine almaktadır. Kapadokya yöresi günümüzde hala kullanılan bir isim olup turizm açısından önemli bir alandır. Daha dar bir tanımla Nevşehir-Ürgüp-Göreme volkanik platosuna karşılık gelmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesi, Armenia, Kapadokia ve Pontus'un güneyinde yer alan küçük bir parçasından oluşmaktadır.

Armenia Bölgesi, neredeyse tüm Doğu Anadolu Bölgesini ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Dicle Bölümü ve Orta Fırat bölümünün doğu yarısına (Urfa platosu ve güneydeki ovaları) karşılık gelmektedir. Armenia Bölgesi alan olarak en büyük medeniyet bölgesidir.

Kapadokia Bölgesi'nin Doğu Anadolu Bölgesi sınırlarına karşılık gelen sahası, Yukarı Fırat Bölümü'nün Elbistan Çanağı ve Malatya havzası yöreleridir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Komagene ve Armenia Bölgeleri'nden oluşmaktadır.

Komagene Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümünde yer alan Gaziantep ve Adıyaman platosu yörelerine ve Akdeniz Bölgesinin Kahramanmaraş Yöresine karşılık gelmektedir.

Akdeniz Bölgesi Lykia, Pamphilia, Pisidia, Kilikia ve Phygia'nın bir bölümünden oluşmaktadır.

Karia Bölgesi'nin Akdeniz sınırları içinde kalan bölümü, Köyceğiz-Fethiye yöresine karşılık gelmektedir. Bu bölümün oluşturduğu sınır günümüzde de idari bölge ve coğrafi bölge sınırlarının uyumsuzluğunun görüldüğü bir alandır.

Lykia Bölgesi, Akdeniz Bölgesi'nin Antalya körfezinin batı kenarı ile Fethiye körfezi arasında kalan alan, Batı Torosların başlangıç yeri olan ve medeniyetler içerisindeki en dağlık bölge olan Teke yöresine karşılık gelmektedir.

Phygia'nın Akdeniz Bölgesi sınırları içerisinde kalan alanı, Göller yöresinin GB-KD doğrultusunda uzanan batı yarısına karşılık gelmektedir. Phygia'nın *Kabalis yöresi* olan bu alan Dalaman Çayının yukarı çığırında yer alan Acıpayam, Gölhisar ve Tefenni ovaları, Salda, Acıgöl tektonokarst çukurluklarının olduğu çevredir.

Pamphilia Bölgesi, Akdeniz bölgesinin Antalya Bölümü'nün Antalya basamaklı düzlükleri yöresine karşılık gelmektedir.

Pisidia Bölgesi ise Akdeniz Bölgesi'nin büyük ölçüde Göller yöresine karşılık gelmektedir (Şekil 7).

Kilikia Bölgesi, Akdeniz Bölgesi'nin Kahramanmaraş yöresi hariç Adana Bölümü ve Antalya Bölümü'nün Alanya çevresine karşılık gelmektedir. 1941 yılında çizilen Akdeniz Bölgesi'nin bölüm sınırları Klikia ile Pamphilia ve Pisidia Bölgeleri arasındaki sınırdan (Çarşamba Çayı-Manavgat arası) geçirilmiş olmalıdır. Çünkü Adana ve Antalya Bölümleri arasından o dönem geçirilen sınırın coğrafi bir gerekçesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla birçok Coğrafyacı bugün sınırı, kuzeyde Özyurt Dağı ile Kalederan Çayı arasındaki çizgiyi esas alarak geçirmektedirler. 1941 yılına göre çizilen bölüm sınırı esas alınır ise Kilikia Bölgesi, Kahramanmaraş çevresi hariç tamamen Adana Bölümü'nü oluşturmaktadır diyebiliriz.

Anadolu, yeryüzünde en eski medeniyetlerin ve bunlara bağlı yerleşim alanlarının tarih boyunca kesintisiz devam ettiği ve dönemlere göre önemli değişiklikler gösterdiği bir konumda bulunmaktadır.

Bölgeleri sınırlandırılırken bazı bölgelerin doğal sınırlara uyduğu, bazı bölge sınırlarının ise tamamen yapay yani hayali (siyasi) olduğu söylenebilir. Strabon dönemindeki bölgelerin sınırları çizilirken akarsular en önemli faktör olarak görülmektedir.

Örneğin, Karia bölgesinin güneybatı sınırını Kalbis (Dalyan Çayı), kuzey sınırını ise Maiandros (Büyük Menderes) nehri, batı sınırını ise Aigain Pelegos (Ege Denizi) ile çevrili olup doğal sınırlardır. Doğu sınırı ise tamamen hayali bir sınırdır. Phrygia Bölgesi, komşularıyla doğal sınır az olan ancak siyasi sınırların daha belirgin olduğu bir bölgedir. Buna karşılık Mysia Bölgesinin sınırları siyasi olmaktan çok akarsu ve dağlık alanlar esas alındığı için coğrafi bir sınır olma özelliği taşımaktadır. Pontus'un doğal sınırını ırmaklar çizmektedir, doğu sınırını Armeniadan Akanpis (Çoruh) nehri ayırırken, batı sınırını ise Paphlagoniadan Halys (Kızılırmak) ayırır. Yine doğuda Fırat Nehri bölgeler arasındaki doğal sınırı oluşturmuştur.

Strabon'un yaptığı bölgelendirme değerlendirildiğinde yine göze çarpan en belirgin özellik doğal çevre şartlarıdır. Yeryüzü şekilleri, hidrografik özellikler, iklim gibi fiziki unsurlar ön plandadır. Bunun yanında beşeri faktörler içerisinde o dönemdeki siyasi olaylar ve gelişmeler ağır basmaktadır. Yaşanan istila olayları da bölge sınırlarının sık sık değişmesinde en büyük rolü oynamıştır. Günümüzde, 1941 yılında yapılan I. Türk Coğrafya Kongresi'nde Ülkemiz 7 coğrafi bölge ve 22 bölüme ayrılmıştır. Strabon döneminde ise her biri bir medeniyet olan 17 bölgeye ayrılmıştır.

Günümüz coğrafi bölgelerini Strabon zamanındaki bölgelendirme ile karşılaştıracak olursak günümüzdeki bölgeler birçok unsura bağlı olarak alansal olarak daha geniş yer kaplarken o dönemde uygarlıkların kurulduğu alanlara karşılık geldiği için daha dar bir alan kapsamaktaydı.

Anadolu'nun batı, güney ve kuzeyinde bulunan üniteler en küçük birimlerine kadar araştırılırken (Mysia, Lydia, Karia vs.), Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yer alan bölgelerde pek araştırma yapılmamıştır. Örneğin Armeniada Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölünden, belirgin Volkanik Dağlardan bu arızalı topografya üzerinde kurulmuş Kale Kentlerden pek söz edilmemiştir. Komagenede sadece Samsat ve Zeugmadan bahsedilerek diğer alanlar hakkında bilgi verilmemiştir.

Buna göre Strabon'un ayırdığı bölgeler ile günümüzdeki coğrafi bölgeler her ne kadar birbiri ile uyumlu görünmüyorsa da, bölüm ve yöre sınırlarının birçok yerde uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Karia Bölgesi bugünkü Menteşe Yöresine, Kilikia Bölgesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'ne Lykia Bölgesi ise Teke Yöresine hemen hemen karşılık gelmektedir.

Ayrıca Strabon döneminden günümüze kadar birçok bölgenin adı unutulmuş ya da değiştiği için kullanılmamaktadır. Sadece *Trakya* yarımadası güncel olarak herkes tarafından kullanılmaktadır. Yine belli bir yörenin adı olmayıp sadece turistik amaçlı gezilerde Nevşehir-Ürgüp-Göreme çevresi için yanlış da olsa *Kapadokya* adı tercih edilmektedir.

Anadolu'ya egemen olan her devlet kendine göre bir coğrafi ad vererek bölgeleri sınırlandırmıştır. Günümüzde 7 olan coğrafi bölge sayısı, Hitit egemenliği döneminde 28 idi. Amasyalı coğrafyacı Strabon Anadolu'yu üç coğrafi bölgeye ayırmaktadır: Asia, Armenia, Mesopotamia. Fakat kurulan medeniyetlere göre bölüm ve yöre sayısı 28'e çıkmaktadır. Romalılar Anadolu'yu ele geçirdikten sonra, mülki ve askeri örgütler kurmuşlardır. VII. yüzyılda imparator Heraklius'dan sonra Anadolu'yu "mevki, daire" anlamına gelen Thema'lara ayırmışlardır. Bunların sayısı 18'dir. Bizans döneminde Anadolu'nun yönetsel örgütü Thema'ların sayıları verilirken, adları belirtilirken farklılıklar ortaya çıkmışlardır. Saint-Martin'e göre Thema'lar 17, Ostrogorsky'ye göre 25, Vryonise göre 21'dir (Güney, 2000: ss.38-41).

Kaynakça

- Arınç, Kenan, (2013), *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin İç Bölgeleri*, Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 103, Eser Ofset Matbaacılık.
- Arınç, Kenan, (2014a), *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Ege ve Marmara Bölgeleri*, Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 104, Eser Ofset Matbaacılık.
- (2014b), *Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri*, Erzurum: Biyosfer Araştırmaları Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 105, Eser Ofset Matbaacılık.
- Atalay, İbrahim, Mortan, Kenan, (2006), *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Darkot, Besim, Tuncel, Metin, (1995), *Ege Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. No:2365, Coğ. Enst. Yay. No: 99.
- Güney, Emrullah, (2000), *Antikçağ Türkiye Tarihi Coğrafya Bölgeleri*, Diyarbakır: Bilgili Yayın ve Yapım.
- Güney, Emrullah, (2001), *Antikçağ Türkiye Kentleri*, Diyarbakır: Bilgili Yayın ve Yapım.
- Güney, Emrullah, Güney, Umut, (2011), *Türkiye Coğrafyasının Uygarlıkları*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karadoğan, Sabri, (2001), *Türkiye'de Tarih ve Tarih Öncesi Çağlarda Yerleşmeler ile Doğal Ortam Arasındaki İlişkiler*, Elazığ: F.Ü. Sos. Bil. Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Semineri).
- Karakaş Özü, Nazan, (2015), "Strabo'nun Coğrafyası", İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, *Coğrafya Dergisi*, S: 30, S:79-90.
- Sevin, Veli, (2001), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay. VI. Dizi, S: 50.
- Strabon, (2000), *Geographika-Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çeviren Adnan Pekman) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tunçdilek, Necdet, 1986, *Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul: Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:3.
- Umar, Bilge, (1993), *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Yücel, Talip, (1987), *Türkiye Coğrafyası*, Ankara: Türk Kültürü Arş. Ens. Yay. No: 68.